

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Jakub Rissaweg

Komentovaný překlad: Pod lupou: Kníže Otto von Bismarck

Commented Translation: Underneath the magnifying glass: Fürst Otto von Bismarck

Poděkování

Děkuji vedoucí své bakalářské práce, Mgr. Monice Žárské, za odborné rady i důležité připomínky při konzultování překladu a PhDr. Jaroslavu Špírkovi za pomoc s výběrem výchozího textu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. července 2016

.....

Jakub Rissaweg

Abstrakt

Cílem této práce je přeložit část poslední kapitoly knihy *Die grössten Lügen der Geschichte — Wie historische Wahrheiten gefälscht wurden* od německého spisovatele Franka Fabiana z němčiny do češtiny a následně v rámci komentáře provést překladatelskou analýzu se zaměřením na popis zvolené metody překladu, vytyčení potenciálních problémů a posunů a vysvětlení mých překladových řešení.

Klíčová slova: překlad, překladatelská analýza, překladatelský posun, metoda překladu, největší lži dějin, Otto von Bismarck

Abstract

The goal of this thesis is to translate a part of the last chapter of *Die grössten Lügen der Geschichte — Wie historische Wahrheiten gefälscht wurden*, a book written by the German author Frank Fabian, from German into Czech, and subsequently to execute a translation analysis with focus on providing a description of the chosen translation method, setting the frame of potential problems and shifts in translation and explaining my specific solutions.

Keywords: translation, translation analysis, translation shift, translation method, the greatest lies in the history, Otto von Bismarck

OBSAH

1	ÚVOD	7
2	TEXT PŘEKLADU	8
3	PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA	25
3.1	OBEČNÁ CHARAKTERISTIKA TEXTU	25
3.2	EXTRATEXTOVÉ FAKTORY	26
3.2.1	Autor a záměr	26
3.2.2	Příjemce a presupozice	26
3.2.3	Médium, místo, čas	27
3.3	INTRATEXTOVÉ FAKTORY	27
3.3.1	Téma, obsah	27
3.3.2	Kompozice, grafická podoba, neverbální prvky	28
3.3.3	Lexikální struktura	30
3.3.4	Syntaktická struktura	36
4	METODA PŘEKLADU	39
5	TYOLOGIE PŘEKLADATELSKÝCH PROBLÉMŮ	40
5.1	TERMINOLOGIE	40
5.1.1	Měny	40
5.1.2	Hohenzollernové	40
5.1.3	Další termíny	41
5.2	IDIOMY A FRAZÉMY	41
5.2.1	„Etwas auf den falschen Punkt lenken“	41
5.2.2	„Sich auf die Socken machen“	41
5.2.3	„Zu Leibe rücken“	42
5.2.4	„Hinter der Bühne“	42
5.2.5	„Ein Bluthund sein“	42
5.2.6	„Spiegelfechtere“	42
5.2.7	„Wo das Bajonett schrankenlos waltet.“	42
5.3	PŘEKLAD TITULKU	43
5.4	ZKRATKY	43
6	TYOLOGIE POSUNŮ	44
6.1	GENERALIZACE	44
6.2	NIVELIZACE	44
6.3	EXPLIKACE	45
6.4	VYPUŠTĚNÍ INFORMACÍ	46
6.5	POSUNY VE VĚTNÉ STAVBĚ	46
6.6	POSUNY V INTERPUNKCI A KURZIVĚ	47
6.7	CHYBY AUTORA	47

7	ZÁVĚR	49
8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50
8.1	PRIMÁRNÍ LITERATURA	50
8.2	SEKUNDÁRNÍ LITERATURA	50
8.2.1	Translatologická literatura	50
8.2.2	Slovníky a příručky	50
8.2.3	Reálie	50
8.2.4	Internetové nástroje pro práci s textem	51
PŘÍLOHA — VÝCHOZÍ TEXT		51

1 ÚVOD

Za výchozí text k překladu do češtiny a k překladatelské analýze jsem si zvolil jednu kapitolu – konkrétně poslední – z knihy *Die grössten Lügen der Geschichte — Wie historische Wahrheiten gefälscht wurden* od německého autora Franka Fabiana, ve které se pojednává o Ottovi von Bismarckovi, velikanovi německých dějin. Podstatné je, že autor se nezaměřuje jen na úspěchy tohoto muže, nýbrž především kriticky probírá jeho politická či etická selhání a osobnostní nedostatky.

Tento text jsem si zvolil po konzultaci s původním vedoucím práce, PhDr. Jaroslavem Špirkem, nejen proto, že samotné téma je zajímavé a pro můj studijní obor obsahově relevantní, ale také z profesního zájmu – již dříve mě zaujalo, jak se v současnosti šíří novinářský, občas téměř bulvární styl, se kterým například právě Frank Fabian přistupuje k psaní svých populárně-naučných děl. Tato charakteristika již sama o sobě předznamenává jistá literární omezení výsledného textu, nicméně i proto je pro mne v kontextu publikace o dějinách nesmírně zajímavé takovou ukázkou vhodně uchopit, přeložit a analyzovat.

Knihla vyšla v roce 2011 a mimo knižní podobu se dnes vyskytuje i online na autorových webových stránkách ve formátu PDF, přičemž text obou verzí se vzájemně liší v drobnostech; jedna z variant pravděpodobně prošla zralejší korekturou, nicméně nelze zodpovědně zjistit, která verze je z autorovy strany tou finální. Pro účely bakalářské práce vycházím – až na jednu výjimku (kde je v knižní verzi velmi pravděpodobně tisková chyba) – z tištěné varianty. Celá kapitola má okolo 30 normostran, pro svoji práci jsem tedy text zkrátil na segment o objemu vhodnějším pro tuto práci.

Publikace Franka Fabiana čtenářům čtivým, nenáročným stylem přibližuje životy významných osobností a historické události s nimi spojené a staví je přitom do poněkud jiného světla, než jak jsou běžně známé – konkrétně pak do značné míry zpochybňuje obvyklý výklad některých záležitostí, které v dějinách sehrály podstatnou roli, mnohé takzvané skutečnosti označuje za mýtus a naznačuje, jak se podle autora udály doopravdy.

2 TEXT PŘEKLADU

Pod lupou: Kníže Otto von Bismarck

Odvažme se nyní o něco blíže k současnosti a prozkoumejme jednu z nejzajímavějších postav německých dějin: knížete Ottu von Bismarcka, muže, který byl kdysi opěvován jako zakladatel Německé říše, jemuž na konci jeho pohnutého života byla všude prokazována hluboká úcta a v Německu mu byly postaveny stovky soch.

Pravda je, že po jeho smrti vznikl skutečný Bismarckův kult. Bismarck se těšil bezmeznému uznání ve své vlasti i v zahraničí, stal se legendárním, protože naplnil touhy Němců, stvořil Německou říši jakoby zčistajasna, „vydupal ji ze země“, a porazil úhlavního nepřítele – Francii. Bezpochyby byl nejdůležitější osobností 19. století. Nejprve dovedl Prusko k triumfu, potom stvořil novou „německou“ říši, vyvinul sociální stát a byl uctíván, oslavovaný a proslulejší než kdokoliv jiný v jeho době, a to včetně samotného německého císaře, který jednou prohlásil: „Není snadné být císařem za Bismarcka!“

A Bismarck sám o sobě pronesl:

„Ale porazil jsem je všechny! Všechny!“

Přítom překážky byly zpočátku takřka nepřekonatelné: Předně tu byl sám král, pozdější císař, jemuž se Bismarck musel vtírat do přízně našeptáváním, důtklivým domlouváním a lichotkami, aby ho znovu a znovu přesvědčoval o správně zvolené cestě. Císař se často zpěchoval a naježil, pokud šlo o správnou politiku, stejně jako kamarila, jeho bezprostřední okolí, vlivná choť nebo i jeho přemoudřelý syn. Bismarck musel celou císařskou rodinu i samozvané císařovy rádce držet v šachu, stavět je navzájem proti sobě a manipulovat jimi. Kromě toho musel bojovat s posíleným parlamentem, který mu často házel klacky pod nohy, zesměšňoval ho, spílal mu a znevažoval ho – snažil se ho prostě sesadit všemi možnými prostředky a podrýt jeho pověst. A nakonec Bismarck válčil s nejsilnějšími autoritami své doby – s Rakouskem, Francií, Anglií a s Ruskem; tedy se světovými mocnostmi. Musel udržovat nebezpečnou rovnováhu sil, aby Prusko – později Německé císařství – nerozdrtili nepřátelé. „Německo“ jako takové zprvu ještě neexistovalo.

Nebylo žádné Německé císařství – na jedné straně stálo Prusko jako německá velmoc a na té druhé bylo Rakousko. Mezi nimi se nacházelo bezpočtu německých zemiček. Mapa byla rozdělená, existovalo Bavorsko a Württembersko, Šlesvicko a Holštýnsko (na které vzneslo nárok Dánsko), stejně jako mnoho různých knížectví, ale žádné „Německo“ ještě nebylo – panovaly vesměs chaotické poměry.

Překážky byly natolik zásadní, že slabší člověk by na nich ztroskotal. Rakousko trvalo na tom, že je přední německou velmocí. Francie byla výbušná a od napoleonských válek úhlavním nepřítelem. Anglie vládla mořím. A „ruský medvěd“ lačně pošilhával po kontinentální Evropě, aby si z ní ukořistil pár drobtů.

Zároveň se bouřil parlament. Liberální duch se po Francouzské revoluci už nedal zadržet. V samotné Francii sice dosadil sám sebe na trůn Napoleonův synovec (Napoleon III.), avšak to mělo zůstat jistým intermezem, pouhou mezihrou, protože ideály svobody a rovnosti už nebylo možné jen tak smést ze stolu. Anglie se právě vzedmula k největší svobodomyšlnosti. Vřelo to jak v Rakousku, tak v Prusku. Občané, dělníci, všechen lid – nikdo už se nechtěl spokojit s královstvím „z Boží milosti“.

Bismarck tedy měl početné nepřátele, doma stejně jako v zahraničí. A přece mohl nakonec prohlásit:

„Ale porazil jsem je všechny! Všechny!“

On, bezvýznamný junker z pomořanského venkova.

Ovšem jak svých vítězství dosáhl?

Bismarck, jeho životopis

Pokusme se tedy v rychlosti zachytit jeho tak obsáhlý život, dříve než se kolem nás mihne a než se odvážíme jistého zhodnocení. Pokusme se přijít se na stopu tomuto „největšímu ze všech Němců“, v celé jeho rafinovanosti.

Bismarck pochází ze staré šlechtické rodiny z Braniborska. Na svět přichází roku 1815. Vzdělává se v berlínském internátu, potom navštěvuje gymnázium, maturuje, studuje práva v Göttingenu a v Berlíně, roku 1835 absolvuje. O povolání právníka však nemá valný zájem. Ve čtyřiaadvaceti letech se stává správcem svého statku a žení se s Johannou

Puttkamerovou. Čili když si to shrneme, zatím nic mimořádného! V roce 1849 je zvolen do pruské sněmovny, později (roku 1851) se stává poslancem Spolkového sněmu ve Frankfurtu.

Roku 1861 nastupuje na pruský trůn Vilém I. a posílá Bismarcka do Petrohradu. Později Bismarck působí jako diplomat v Paříži. Dosud tedy stále ještě nic mimořádného! Jenže náhle přichází jeho velká chvíle.

Parlament povstává proti králi. Liberálové v něm získávají po volbách pohodlnou tříčtvrtinovou většinu. Parlament požaduje kontrolu výdajů a tím usiluje o skutečnou moc. Král zuří.

V tomto okamžiku nejvyššího nebezpečí dosazuje Vilém I. do funkce ministerského předsedy Bismarcka, který si jako krajně konzervativní, králi oddaný muž bez skrupulí již získal jistou pověst. Teď má vybojovat souboj s liberály.

Bismarck nyní úspěšně spouští nejrafinovanější tah, jaký kdy německá politika zažila. Nejprve v několika ostrých projevech zaútočí proti parlamentu. Muž „krve a železa“, jak se mu brzy začne říkat, potom ignoruje parlament, začas dokonce rozpustí zemský sněm — a s neomylným politickým instinktem směřuje pozornost k jinému tématu: volá po německé jednotě (kterou si i liberálové vetkli do štítu), tímto způsobem se mu daří odvést parlament i lid od skutečných problémů a vyprovokovat válku!

Najednou už se vůbec nehovoří o právech parlamentu. Všude se mluví jenom o Šlesvicku a Holštýnsku, o něž se Dánové s Němci přetahují už po staletí. Bismarck v tajných jednáních získává Rakousko. Roku 1864 vpochodují pruské a rakouské oddíly do Holštýnska. Prusko se svým spojencem vítězí v působivých bitvách. Dánsko se vzdává všech nároků na Šlesvicko a Holštýnsko. Národní nadšení dosahuje v Prusku nebývalých výšin. Bismarck je hrdinou dne.

Ze dne na den se nenáviděný Bismarck stává oslavovaným válečným hrdinou. Svému králi může našeptávat, že on, král, vstoupil tímto tahem do galerie předků největších pruských králů. Král se mu za toto lichocení odvděčuje hraběcím titulem a truhlou plnou peněz. Jenže Bismarck stojí teprve na začátku, Bismarck ucítil krev. Jako další balamutí pruský ministerský předseda Rakousko, které se hodlá zasadit o svá práva ve Šlesvicku a Holštýnsku. Bismarck hraje falešně. Roku 1866 hbitě uzavírá válečný pakt s Itálií a vyráží proti Rakousku.

Jakoby nic poráží bavorská, württemberská a bádenská vojska a uštěďruje Rakousku zdrcující porážku u Hradce Králové. Opět je hrdinou dne. Po pruských bleskových vítězstvích

nezbývá Rakousku než se plně stáhnout z Německa. Prusko si nyní činí nároky na samo Šlesvicko-Holštýnsko stejně jako na Hannoverské království, Frankfurt nad Mohanem, Hesenské kurfiřtství a Nassauské knížectví.

Prusko se jednoznačně stává největší německou velmocí, Rakousko zaostává. Druhý husarský kousek se podařil.

Bismarck je svým císařem odměněn 400 000 tolary (což dnes obnáší přibližně 4 miliony eur) a uctěn povýšením na generála. Zase triumfuje a znovu si může říct: „Ale porazil jsem je všechny! Všechny!“

Spěšně je založen „Severoněmecký spolek“, vypracovává se jeho ústava, jihoněmecké státy jsou lákány „celní unií“ (neboli také hospodářskými výhodami) a mimoto povzbuzovány tajnou vojenskou dohodou. Stará a úctyhodná knížectví, dokonce panovnické rody, jsou vymazány škrtem pera, jako například Hannover. Prusko získává nesmírnou váhu v mocenském pokeru o Evropu. Schopní správci vytvářejí společné právo, společná nařízení, váhy, míry a společnou měnu.

Přesto „Německo“ není ještě skutečně sjednocené. Na novou evropskou velmoc, která je silnější než Rakousko, současně hledí s nedůvěrou Francie. Když se ve sporu o následnictví na španělský trůn opět naskytá možnost ke sjednocení Německa, Bismarck znovu udeří. Záminku tvoří skutečnost, že Španělsko chce dosadit na uvolněný španělský trůn kandidáta z rodu Hohenzollernů. Prusko jásá (Vilém I. je z rodu Hohenzollernů), Francie je rozhořčena. Vzájemné diplomatické hry eskalují, Francie to vnímá jako provokaci a vyhláší válku. A ta se Bismarckovi výtečně hodí. Ihned vyráží na pochod proti nenáviděnému úhlavnímu nepříteli. A výsledek? Německo vítězí a vítězí a vítězí. Císař Napoleon III. upadá do zajetí; v Paříži padá vláda a je vyhlášena republika. Ale co je důležitější: O skvělém vojenském výkonu Němců, Prusů, a především právě Bismarcka, toho ďábelského chlapíka, se mluví na všech stranách.

Německo je omámené vítězstvím. Když nová Francie vydupe přes noc ze země další oddíly, Bismarck — Prusko — Německo vítězí opět. Nakonec musí Francie dokonce odstoupit Alsasko-Lotrinsko, většího ponížení se tomu úhlavnímu nepříteli nikdy nedostalo. Tak mocná Francie — jen si to představme! Kromě toho musí Francie zaplatit pět miliard franků jako válečné odškodnění, což je nepředstavitelná částka. Německo je opojené.

Bismarck navrhuje, aby se král Vilém stal císařem! Národ křičí nadšením a jásá! Vilém nakonec souhlasí, je korunován císařem, rodí se nový německý národní stát. Zvoní zvony, lidé tančí na ulicích. Němci pijí dva týdny a slaví. Je vypracována říšská ústava a vše, vše dostává řád: železnice, námořnictvo, finance. Bismarck se stává vévodou a od císaře dostává miliony tolarů.

„Ale porazil jsem je všechny! Všechny!“ myslí si.

Nikdo se už Bismarckovi nevyrovná. Navrátil do říše Šlesvicko a Holštýnsko. Porazil Rakušany a ukázal jim, zač je toho loket. Zvítězil nad velmi mocnou Francií, pokořil ji a prosadil odstoupení území. A sám povýšil na vévodu. Jeho bankéř Bleichenröder pro něj teď potají ve velkém skupuje akcie, a protože Bismarck zná politiku jako svoje boty, mohou se jeho zasvěcené informace proměňovat ve zvonivé mince. Postupně z něj roste největší statkář, stává se z něj nový silný muž.

Následně Bismarck zavádí nejchytřejší spojeneckou politiku, jakou kdy Evropa viděla. Žongluje mezi Ruskem, Anglií, Rakouskem a Francií, téměř po libosti. Uzavírá smlouvy, tajné dohody, „pojistné smlouvy“, smlouvu tří císařů (ruského, rakouského a současného německého), zakládá Dvojspolek (s Rakouskem-Uherskem) a Trojspolek (připojuje se Itálie). Ve středu celého toho utajeného pokeru stojí vždy Bismarck.

Zavádí dokonce důchody, jen si to představme, ba i dělníci jsou spokojení!

Jenže ouha, všechno to vychází z onoho mnohvrstevného propletence vztahů mezi kancléřem a císařem. Vilém I. roku 1888 umírá a zanedlouho nastupuje na trůn Vilém II. S Bismarckem se neshodnou a nový císař ho roku 1890 propouští. Ještě je rychle katapultován do hodnosti polního maršála, zdánlivě se mu dostává pocty, jenže ve skutečnosti je s pompou odsunut. Nicméně veškeré veřejné mínění je na jeho straně. Tento muž je zkrátka velikán a příliš toho pro Německo dokázal! Putují k němu celé pluky obdivovatelů, tisk se předhání ve chvále. A tak může ještě i na smrtelné posteli, v roce 1898, zašeptat:

„Ale porazil jsem je všechny! Všechny!“

Docela jiný Bismarck

Tak bychom mohli, velmi povrchně, popsat život tohoto muže. A skutečně byl právě tak a nejinak tisíckrát popisován. Navenek se jeho život jevil tak velkolepý, tak majestátní a tak ohromující, že by se člověk před ním sklonil úctou. Copak nenaplnil sny každého Němce? Nedodal Německu velikosti a nenavrátil ho mezi světové velmoci? Neodstranil všechny překážky, parlament, ostatní evropské mocnosti a samotného císaře?

Ale kdepak, to není ani setina pravdy. *Pravda* o skutečném Bismarckovi byla až dodnes ve značné míře zamlčována.

Navenek vypadá všechno tak krásně, tak omamně, tak lákavě a tak blyštivě i zářivě. Ale povězme si jednou jeho příběh doopravdy.

Portrét

Bismarck, který z hloubi duše nenáviděl svoji matku a „oklamával ji“, podle vlastního svědectví, „licoměrností a úspěchem“, proslul v letech svých studií obzvláště tím, že pil jako duha, věnoval se hrání a zahálce, nadělal bezpočet dluhů a ustavičně se zapléтал do různých všelijakých kšeftů a rvaček. Dále je přesně zaznamenán jeho dávný odpor k Židům a Francouzům, a to už od mládí. Vynikající životopisec Krokow o něm říká:

„Bismarck dovedl nesmírně nenávidět; lidi, kteří mu stáli v cestě, nemilosrdně napadal, odstraňoval a zneškodňoval.“ (str. 49)

Po sexuální stránce se vyznačoval „brutální smyslností“, jak sám jednou přiznal. Jeho pravá láska náležela obrovským psům, především dogám, a starým stromům. Měl výrazný odpor k ženám, které dovedly samostatně přemýšlet, nebo si dokonce dovolily mít vlastní politický názor. Ale také sociální demokraty a katolíky nenáviděl až za hrob.

Bismarck byl tedy již od raného mládí plný ohromné nenávisti. Miloval naproti tomu chvastounské, agresivní formulace, válku, armádu, násilí a moc, kterou vyznával a zbožňoval a která jako by pro něj znamenala „non plus ultra“ veškeré politické inteligence.

Sotva vstoupil do politické arény, zapsal se špatně kvůli svým drsným, hřímavým projevům. Pouze proto, že se šikovně uměl zavděčit králi, to nevedlo k jeho okamžitému pádu a dokázal politicky přežít. Ale sám král si poznamenal k charakteru mladého Bismarcka: „využít jenom v krajním případě“.

Bismarck tedy byl militarista každým coulem a sžíravě nevraživý. Miloval konflikty a rvačky, stejně jako vojenskou nabuřelost. Byl to typický pedant, svým založením, a navíc patřil k těm, kteří všechno vědí líp. To vážně není žádné přehánění! Tato fakta mezitím historici pečlivě zdokumentovali. Historiky, jentak mimochodem, Bismarck rovněž z duše nenáviděl. Kromě toho nadměrně jedl, příliš pil a byl latentní alkoholik. O poškozování mysli a inteligence nadměrným požíváním alkoholu už dnes není pochyb.

Jeden z jeho tajemníků (v Petrohradě, kde byl tehdy činný v diplomatické službě) se o něm vyjádřil takto:

„Můj nový nadřízený je muž, který nezná žádné ohledy, násilník, který prahne po dramatických zvratech, který chce imponovat, který všechno zná, aniž to viděl, všechno ví, ačkoliv velmi mnoho věcí neví.“ (citováno podle Krockowa)

Když však parlament získával stále větší moc a postavil se samotnému králi, nadešla Bismarckova velká chvíle. Král, který potřeboval člověka bez skrupulí, ho povolal. Bismarck věděl s nezvratnou jistotou, že má pouze tuto jedinou šanci. Dále věděl, že nejprve musí uklidnit parlament.

Kdyby se mu to nepodařilo, opět by odešel bez velké slávy z politické scény. Na jedné straně tedy byli lidé, kteří bojovali za více demokracie, spravedlnosti a svobody — a na druhé straně stálo království „z Boží milosti“, které ulpívalo v minulosti, zoufale chtělo zachránit bortící se moc a otočit kolo dějin nazpět.

Nyní vystoupil Bismarck s neuvěřitelným politickým instinktem: Poznal, že „národ“ má *Achillovu patu*. Touto Achillovou patou byl sen o národní jednotě, sen o silném národě, velmocenský sen! Tento sen se snil dokonce i v liberálních a demokratických kruzích. S neomylným citem se Bismarck zaměřil přesně na tyto nesplněné naděje, vyprovokoval válku — a vyhrál na celé čáře.

Ty důležitější cíle (svoboda, rovnost příležitostí, spravedlnost), se tváří v tvář starým snům a válečným výzvám zametly pod koberec. Pozornost byla, jako při špatném kouzelnickém triku, šikovně odvedena jinam. Tím, že mobilizoval nejprve proti Šlesvicku a Holštýnsku (přesněji řečeno proti Dánsku a později proti Rakousku), manipuloval Bismarck s celkovým naladěním. Hromové hurá přehlušilo veškerou kritiku, došlo k surovému rozbití demokratického procesu, pozornost se fascinovaně, zděšeně, šokovaně a zároveň i blaženě obrátila k novému tématu: k válce!

Bismarckovi se podařilo nemožné. Starou, zpátečnickou monarchii učinil opět společensky přijatelnou.

Ve válkách, které vedl, proti Dánsku, proti Rakousku a později proti Francii, si kancléř Bismarck počínal naprosto bezohledně. Mobilizoval i proti Polsku, které přidal ke své politické agendě. Zde se vyjádřil takto:

„Bijte přece ty Poláky, až v nich bude malá dušička! ... nemůžeme, chceme-li obstát, dělat nic jiného než je vyhladit; ani vlk nemůže za to, že je Bohem stvořen...“

Nenašla by se žádná nenávistná tiráda či zlovolná štvavá řeč, kterou by si byl Bismarck odpustil, hlavně když posloužila jeho krátkodobému cíli: zachránit monarchii všemi prostředky a vymýtit demokracii. Celý ten zahraničněpolitický cirkus byl jen pokrytectvím, byl šikovným využitím latentních tendencí, skrytých tužeb a starých polozapomenutých germánských snů o moci, cti a respektu, byl rafinovaným připomenutím činů Fridricha Velikého (který tak či onak, sečteno podtrženo, měl na svědomí přibližně 1 milion mrtvých), byl hrou na klavíru emocí v takové podobě, že by se nedaly inscenovat nespojitěji a demagogičtěji.

Bismarck se pustil do práce s neuvěřitelnou rychlostí.

Zavřel zemský sněm, když se mu to hodilo, vládl prostřednictvím nouzových nařízení, dával kontrolovat tisk a opět zavedl cenzuru, když šlo o prosazení vlastního „kurzu“. Zkrátka ovšem přicházela svoboda. Nemálo novin tedy nechal zkonfiskovat a zakázat. Hodnotit toto jako „úspěch“ je tudíž ryzí výsměch.

Porušení práva, která po zahraničněpolitické stránce lemovala jeho cestu, jsou rovněž početná: Dány upozadil a přemohl čistě násilím, stejně jako Rakušany. Mnohá knížectví

vymazal škrtem pera. Používal přitom metody lstivosti, intriky a porušení smluv. Rakousko (před válkou se Šlesvicem a Holštýnskem) nejprve obalamutil, a to prvotřídně. Potom došlo k vypovězení spojeneckví, smlouvy byly bez okolků zrušeny a Rakousko dostalo na frak. A poté byl „bratrský národ“ zatažen do války. Válečným štváčem nebyl nikdo jiný než Bismarck. Sám Vilém I. váhal, zda má Rakousko napadnout. Bismarck musel „každé ráno hrát hodináře, který opět natahuje zastavené hodiny“ (Krockow, str. 189), jak se chvástal ve svých pamětech.

Byl válečným štváčem, podněcovatelem války, skrytým za oponou. Ekonomika byla dočasně ochromena, když se šířila hrůza z války. Sotva se opravdu vyrazilo proti Rakousku, které mělo své potíže a starosti s Uhrami, spřáhl se Bismarck tajně s uherskými revolucionáři a podpořil je finančně, aby tam zosnoval povstání, ačkoliv se údajně stavěl proti revolucionářům, kteří brojili proti monarchii.

Okamžitě zaprodal vlastní smýšlení, jakmile šlo o „úspěch“, ovšem takový „úspěch“, jak si ho definoval pouze sám, „úspěch“, který si všehovšudy vyžádal přibližně 200 000 lidských životů. To je smutná, skutečná bilance jeho života. Připočteme-li k tomu dalších 200 000 válečných invalidů, vidíme velmi rychle skutečný výsledek. Bismarck byl masový vrah.

Nejpošetilejší byl jeho způsob jednání ve vztahu k Francii. Jak nepředstavitelnou krátkozrakost představovalo zneprátnit si tuto mocnou zemi! Francouzi s počtem mrtvých mnohem vyšším než sto tisíc, se třemi miliardami franků válečných náhrad a ztrátou Alsaska-Lotrinska přísahali v den porážky věčnou pomstu. Tím se objevila na obzoru první světová válka; v každém případě zapříčinila tato válka, že Francie zůstala na desetiletí „úhlavním nepřítelem“, což bylo nanejvýš hloupé, ba dokonce životně nebezpečné, obzvlášť tváří v tvář postavení, jaké mělo Prusko v kontinentální Evropě.

Jenže Bismarck nenáviděl Francouze tak hluboce, jak jen nenávidět lze. A tak došlo k zinscenování války.

Císařská korunovace, která následovala po vyhrané válce, byla pompézní a exhibicionistická, přičemž mnozí dodnes nevědí, jak se za kulisami skutečně tahalo za drátky. Poměrně neznámý je fakt, že Vilém sám si nepřál ani válku proti Francii, ani hodnost císaře! Takže to byl zase Bismarck, ta černočerná duše, kdo vzal věci do ruky. Podplatil Ludvíka II. Bavorského, aby Vilémovi oficiálně navrhl císařskou hodnost. Cena: Za zády

všech bylo Ludvíkovi II. vyplaceno pět milionů marek. Bavorský král, věčně ve finanční nouzi, se nedal dvakrát prosit. K císařství tedy vedlo uplacení krále, nic jiného. Samotná císařská korunovace byla fraška, divadýlko, velké divadýlko, nikoli nepodobné tomu kolem Napoleona Bonaparte, byla to show, která měla nesmírně zapůsobit, pozlátko, lesk a okázalost, které později za Viléma II. přímo vedly k první světové válce. Nic horšího se nemohlo Německu stát než taková zlotřilost ve veřejné prezentaci. Pouhý titul, jinak nic, vedl k tomu, že Vilém nakonec začal věřit ve svou vlastní velikost. Císařská korunovace, umožněná pouze podplacením krále, zalichotila Vilémovi I. natolik, že nejpozději jeho nástupce, Vilém II., ztratil veškerou soudnost.

Bismarck však nyní mohl pokračovat ve svém boji s ještě větší jízlivostí, jedovatostí a žlučovitostí ve svém nitru. Lesk a pozlátko totiž zářily víc než všechno ostatní. Od roku 1872 se výrazně zaměřoval na stranu Centrum (předchůdce CDU — Křesťanskodemokratické unie Německa —, chcete-li), pronásledoval ji s neúprosnou nenávisť. Zákony proti katolické církvi jen pršely ze všech stran. Bismarck potlačoval tuto víru, jako to předtím v Německu nikdo nikdy nečinil.

Na tolerantní slova starého pana krále Fritze, že si každý má dojít spasení podle svého, která svého času Prusku přinesla nečekaný rozmach, na jednu z nejmoudřejších vládních směrnic, už se nikdo neohlížel, byla pyšně ignorována. Bismarck hrozil duchovním a kněžím, kteří se odvážili pronést proti němu slůvko, zakázal jezuitský řád, zavedl *Brotkorbgesetz* — „zákon košíku na chleba“ (příjmy kněží budou záviset na tom, jak oni sami se budou chovat politicky) a roku 1875 přišel jeho přičiněním zákon o klášterech, načež byla dekretem rozpuštěna většina klášterních společenství. Biskupové a duchovní byli odvoláváni, životy zničeny, peněžních trestů a trestů odnětí svobody padala kvanta.

TAKOVÝ byl Bismarck. Byl to bídný potlačovatel svobody, náboženství a různých vyznání! „Dočasně přišla veškerá pruská biskupství o přibližně čtvrtinu farností.“

Nejinak se vedlo sociální demokracii. Bismarck byl člověk, který nutně potřeboval nepřátele, stejně jako v mládí se musel pořád prát. Když byly spáchány dva atentáty na císaře, označil Bismarck, ten bídáček, to celé za akci levičáků, neboli svedl to na sociální demokraty. Lhal. Roku 1878 schválil nově zvolený říšský sněm zákon proti „obecně nebezpečným snahám“ sociálních demokratů. Systematicky podněcoval hysterii. Emoce vřely a probouzel

se strach. Schůze byly rozpouštěny policií, knihy, časopisy a peníze sociálních demokratů byly zabavovány, zatýkání a zákazy pobytu byly na denním pořádku.

Bismarck byl diktátor, nic jiného, který těm nahoře pochleboval a do těch dole kopal. „Rudé nebezpečí“ se stalo heslem, socialisté byli pronásledováni stejně jako katolická církev, na všechny, na všechny měl Bismarck spadeno. Jenom zopakovat množství jeho jízlivých poznámek by zaplnilo mnoho svazků. Sociální demokraty zesměšňoval ještě v roce 1897, skoro na smrtelné posteli: „Jsou jako krysy v kraji a je třeba je vyhubit.“ A: „Sociální otázka mohla být svého času vyřešena policejními prostředky, teď bude nutno použít vojenské.“

Nenávist, nenávist, nenávist, kam člověk pohlédne.

Také údajné sociální zákonodárství byla jenom lumpárna, pouhý šprým, jak hned uvidíme, byla to chladnokrevná vypočítavost a kalkul.

V každém případě naprosto vyšachoval dělnická hnutí. Socialisty (předchůdce strany SPD — Sociálnědemokratické strany Německa) nenáviděl obzvlášť. Nazýval je „nepřáteli říše“ a „odrodilci“, neustále jim spílal a ve svých projevech je obviňoval z velezrady, pokud zastávali jiný názor. Rovněž jeho smlouvy, později velebené jako „mistrné diplomatické tahy“, představují naprostý nezdar, jestliže se na ně podíváme v pravém světle. Předně Bismarck podvedl každého spojence svými „tajnými smlouvami“. Když tyto tajné smlouvy nakonec přece jen vyšly najevo, zavládlo značné všeobecné rozhořčení. Bismarck nebyl spolehlivým partnerem k uzavírání paktů, nýbrž byl úskočný had, který dokonce i vlastní „spojence“ soustavně obelhával a podváděl! Kdo by byl stál o to, mít takového státníka za přítele? „Mistrné diplomatické tahy“ byly kulkou, která jednoho dne vystřelila dozadu.

Z dlouhodobého hlediska představovaly politickou sebevraždu, protože nakonec byly příčinou, že se téměř *všechny* země postavily proti Německu.

Rovněž tak lze Bismarckovi rozumět, a je to oprávněnější způsob čtení, který se více blíží historické pravdě.

Je však skoro vždy fatální dějiny vykreslovat jen velkými tahy. Dábel často vězí v detailu. A tak se u tohoto pana Bismarcka ještě jednou podívejme pod lupou na dva z jeho největších „hrdinských skutků“, na nichž se zdánlivě zakládá jeho věčná sláva.

Nejprve si povězte o vzniku důchodu.

Lež o důchodech

„Každý ví“, že za Bismarcka spatřily světlo světa důchod a různá pojištění a nadcházel „sociální stát“. Je to správně? Tedy, docela špatně to není! Ale pravda se dá číst i takto:

Roku 1863 stál Bismarck před (vnitropolitickým) problémem, jak udržet dělnické hnutí pod kontrolou. Dělnický vůdce Ferdinand Lassalle založil v roce 1863 „všeobecný německý dělnický spolek“ a v rámci tohoto hnutí žádal pro dělnický stav politickou moc. Roku 1869 se v parlamentu nazvalo „Sociálnědemokratická dělnická strana“. Německá sociální demokracie požadovala ve svém programu potírat „s veškerou energií současné politické i sociální poměry“.

Kancléř zareagoval jako zločinec. Především obvinil Sociálnědemokratickou dělnickou stranu mimo veškerou pochybnost ze dvou atentátů na císaře, *přestože věděl, že to tak není*. Jaký byl jeho záměr: prosadit v Říšském sněmu výjimečný zákon „proti obecně nebezpečným snahám sociální demokracie“. Pleticha se zdařila! Tento zákon zbavil sociální demokraty jejich práv, rozbil jejich organizace a policejně vyhnal stranické funkcionáře z jejich bydlišť.

Nicméně tento zákon proti socialistům se nakonec ukázal jako chybný tah. Radikalizoval dělníky a stvořil mučedníky. Dělníci začali nenávidět stát. Současně získávali sociální demokraté stále větší oblibu. Bismarck měl pocit, že musí jednat. Atmosféra vřela. Kancléř se musel s dělníky nějak vypořádat. Právě v tomto okamžiku učinil Bismarck radikální obrat čelem vzad. Intrikánsky a vypočítavě si usmyslel, že bude zapotřebí poskytovat dělníkům pouze *sociální pomoc* — a že by je tímto způsobem šlo hbitě odpolitizovat. Spočítal si, že ten, kdo má dostatek chleba, bude i zticha. Usilování o politické zrovnoprávnění je ovšem v každém případě třeba učinit přítrž, všemi prostředky! Dělníky je nutno umlčet.

A tak se v roce 1881 dělníci dočkali naprostého překvapení. „Císařské poselství“ ohlašovalo *státní ochranná a podpůrná opatření pro případ nehody, nemoci, stáří a invalidity*. Jinými slovy: Bismarck se pokoušel dělníky *si koupit*. Sugeroval jim, že se o ně stát do budoucna postará. „Odvráťte se od sociálních demokratů! Odvráťte se od svých sociálnědemokratických vůdců. Už nevěřte v Marxe, Lassalla, Bebela a Liebknechta! Věřte ve stát! Věřte v císaře! Protože my, my se o vás postaráme!“

To byl tah!

V březnu 1884 řekl Bismarck doslova:

„To on (dělník) pak vždycky znovu poběží k tomu socialistickému zázračnému doktorovi, kde jen ho najde, a bez velkého přemýšlení si od něj nechá naslibovat věci, které nebudou dodrženy. Proto soudím, že úrazové pojištění, s kterým přicházíme, zejména až nabude plného rozšíření, na celé zemědělství, na stavebnictví a především na všechna řemesla, jak o to usilujeme, přece bude působit uklidňujícím dojmem na obavy a rozladění pracující třídy. Plně vyléčitelná ta nemoc není...“

A v květnu 1884 Bismarck jízlivě komentoval:

„Dejte dělníkovi právo na práci, dokud je zdravý, zajistěte mu péči, když je nemocný, zajistěte mu zaopatření, když je starý — jestliže toto uděláte a nezaleknete se obětí a nebudete vykřikovat cosi o státním socialismu, jakmile někdo vysloví pojem ‚důchodové zabezpečení‘, a jestliže stát projeví trochu více křesťanské starostlivosti o dělníka, pak věřím, že ti pánové (socialisté) budou marně foukat do své vábničky a jejich obliba se značně sníží...“

Takový byl jeho postoj! A tak přišel na svět *zákon o nemocenském pojištění*. Za nositele pojištění byly ustanoveny nemocenské pokladny, do nichž poté podnikatelé platili jednu třetinu a dělníci dvě třetiny příspěvků. Nemocenské pokladny se spravovaly samy, minimální pojistné částky nemocenského byly předspsány státem.

Dále spatřil roku 1884 světlo světa *zákon o úrazovém pojištění*. Zde měli povinnost vkládat příspěvky pouze podnikatelé. Uhrazovaly se náklady na léčení a DŮCHOD po dobu pracovní neschopnosti. V roce 1889 byl konečně vytvořen starobní a invalidní zákon. K příslušnému pojištění poskytoval stát příspěvky.

Sociálnědemokratická strana tuto hru pochopitelně prohlédla. Označila státní pomoc za ubohou almužnu, která nesmí odvést dělníky od myšlenky třídního boje. Bismarck skutečně nedosáhl natrvalo svého cíle, dělníci zůstali vůči státu skeptičtí, ba nepřátelsky naladěni. Ale v každém případě je jisté, že důvodem, proč DŮCHOD spatřil světlo světa, byl nemilosrdný politický *mocenský boj*! Zopakujme si: Roku 1883 byly vytvořeny zdravotní

pokladny. Roku 1884 úrazové pojištění (za Fridricha III.). A roku 1889 (za Viléma II.) zákony o starobním a invalidním pojištění, které pak vstoupily v platnost roku 1881. V *Gebhardovi*, renomované „příručce německých dějin“ se o tom všem lze dočíst velmi poklidně a bez senzací:

„Zákon o nemocenském pojištění, postupně rozšířený několika novelami a roku 1911 shrnutý s ostatními pojišťovacími zákony do jednoho Říšského pojišťovacího řádu, zajistil pro dělníky formou pokladny v místních nemocničních pokladnách nejširší využitelný prostor v rámci všech samosprávných uspořádání. Na základě družstevních zásad tvořily valnou hromadu ze 2/3 zaměstnanci a z 1/3 zaměstnavatelé, takže správu měli v rukou především zástupci pracovníků, zejména volné odbory.“ Tato sociálnědemokratická převaha v jednotlivých místních pokladnách, ve kterých bylo sdruženo více než 50 % všech osob podléhajících pojišťovací povinnosti, vedla k výtce, že místní nemocniční pokladny jsou organizacemi, které jsou de facto přidruženy k SPD.“

DŮCHOD byl na světě. Tím se ovšem *neříká*, že v *pozadí* byl brutální boj o moc, že důchod byl na Bismarckovi vydobyt a že Bismarck chtěl pouze odcizit dělníky „socialistům“!

Abychom si ten příběh nějak shrnuli: DŮCHOD spatřil světlo světa vlastně na základě politického kalkulu, politického tahu, byl přiznán jen s nevolí. Nicméně tento tah se zcela minul účinkem. Stát, formovaný vrchnostenským smýšlením, nemohl uklidnit dělnictvo několika almužnami. Z dlouhodobého hlediska tudíž Bismarck se svým rafinovaným kalkulem ztroskotal.

Lež o válce

A jakpak to vypadá s druhým tahem tohoto údajně velkého říšského kancléře?

I tady se ponořme trochu hlouběji.

Ještě jednou: Pisálci, kteří šikovně vládnou perem, referují o německo-francouzské válce tak napínavě, až to bere dech, a zaníceně líčí, jak pod vedením Bismarcka (respektive jeho vojevůdce Moltkeho) bylo francouzské vojsko nakonec obklíčeno a 2. září 1870

kapitulovalo. Obzvláště historiky se zájmem o vojenství těší důkladně líčit, jak Bismarck a jeho věrní zajali tehdejšího císaře Francouzů, Napoleona III.

Přesto Francie tenkrát nechtěla „odstoupit ani píď svého území“. Francie se proto rozhodla pokračovat ve válce „až do skonání“. Její noví velitelé vmžiku zorganizovali masový nábor vojáků. Tím se začala rýsovat národní obranná válka a německé vojsko stanulo zpočátku před téměř neřešitelným úkolem. Nadešla druhá horká fáze války. A zde opět poukazují oni nadšení němečtí dějepisci na Bismarckovu genialitu. Říšský kancléř požadoval rychlé ostřelování obleženého francouzského hlavního města, aby se brzy dosáhlo konce války. Francie se bránila všemi prostředky. Ale její snaha byla marná. Všechny pokusy o osvobození Paříže ztroskotaly. Když 27. prosince začalo ostřelování, panoval už ve městě hladomor. Dne 27. ledna 1871 se Paříž musela vzdát. Bezprostředně poté bylo vyhlášeno příměří. Mír s Francií byl uzavřen. Německo zvítězilo!

Jako válečné reparace muselo být zaplaceno 5 miliard franků, dále musela Francie odstoupit Alsasko-Lotrinsko Metz (Metz) s pevností; o tom už jsme psali.

Důsledky byly značné: Krátce po německo-francouzské válce byla státní smlouvou vytvořena *Německá říše*. *Společně* se podařilo zvítězit. A tak vypukl všeobecný jásot. Geniální Bismarck vyjednával. S Bádenskem a Hesenskem se dohodl rychle. Získat Bavorsko a Württembersko bylo poněkud obtížnější. Získaly speciální práva v oblasti vojenské, daňové, dopravní a poštovní. V Bavorsku bylo dokonce nutno udělat dokonce ještě tajný ústupek, ten vyšel najevo teprve v roce 1917. Bavorští zástupci museli být zváni k budoucím dohodám o uzavření míru. Co však bylo nejdůležitější: Někdejší pruský král byl prohlášen císařem této Německé říše. Provolání císaře se konalo 18. ledna 1871 ve Versailles. Jásalo se, že tím konečně bylo utvořeno „Německo“.

Ale bylo to tak doopravdy? Pravda byla taková, že Bismarck nejprve zinscenoval ničemnost!

Zaměříme se v tomto směru ještě jednou na ono převeliké vítězství Německa nad Francií v letech 1870 až 1871. Připomeňme si zcela stručně, jak to bylo. Problém mezi Francií a Německem eskaloval, když ve Španělsku „byla k mání“ panovnická koruna. Roku 1868 odtamtud byli Bourboni vyhnáni revolucí. Španělé poté nabídli korunu choti jedné z portugalských princezen, totiž Leopoldovi Hohenzollernsko-Sigmaringenskému. Hohenzollernovi! (Vilém I. byl rovněž Hohenzollern!) K tomu je třeba si uvědomit: Kdyby

tehdy přešla španělská koruna na dynastii Hohenzollernů, ve Francii by to zcela otřásl autoritou Napoleona III. Francie by se byla ocitla v kleštích mezi Španělskem a Německem. Bismarck se však zasadil ze všech sil o to, aby Napoleona III. přesně do této bezvýhodné situace dostal. Konal přitom v naprosté tajnosti, aby postavil Francii před hotovou věc. Plánovaný tah se však předčasně dostal na veřejnost. Vše dopadlo takhle: Napoleon III. ztratil nervy. Byl rozhodnutý kandidaturu kteréhokoli Hohenzollerna ve Španělsku neakceptovat. Ano, francouzská vláda prohlásila, že splní „svou povinnost bez váhání a projevů slabosti“. Vilém ztratil nervy a stáhl se. Bismarck soptil. Zopakujme si: Vilém, pruský král, tu válku s Francií *nechtěl!*

Bismarck musel krále vyloženě *přemlouvat!* Lichotil mu. Popisoval mu v nejzářivějších barvách, jakou úctu, jakou slávu mu to přinese. Připomínal císaře Karla V., který kdysi ovládl takřka celý svět. Připomínal mu, že Hohenzollernové, na rozdíl od habsburské dynastie, příliš dlouho hráli v Evropě a ve světě druhé housle. Upozorňoval, že německý národ by jásal nadšením. Zapřísahal ho tak dlouho, až si Vilém dal říct.

Bismarck líčil králi obchodně politické výhody a znovu a znovu zdůrazňoval nový světový význam dynastie Hohenzollernů. Nepřátelé Německa se podle něj po této válce propadnou do země a Němci přijmou vůdčí úlohu monarchie. Dokonce i Francie (lež přímo geniální!) se uklidní, konečně, a Německo bude před svými sousedy více v bezpečí.

Bismarck chtěl tuto válku! *Bismarck* byl ten válečný štváč!

A jak ta ničemnost pokračovala?

Vilém nakonec Napoleona III. uchlácholil, ale ten potřeboval úspěch z hlediska PR. Vzkázal tedy Německu (respektive pruskému králi Vilémovi) prostřednictvím svého vyslance Benedettiho v Emži (Bad Ems), že požaduje záruku: V budoucnu žádný příslušník dynastie Hohenzollernů nesmí přijmout španělskou korunu. A teď to začíná být opravdu napínavé: Vilém odmítl, nepřistoupil na žádné další jednání a dal Bismarckovi telegraficky sdělit v takzvané „emžské depeši“, že ji má patřičně zveřejnit „vhodnou formou“. A co udělal říšský kancléř? Nuže, Bismarck „emžskou depeši“ zkrátil, vyostřil její obsah, navrhl urážející odpověď namířenou směrem do Francie a dal ji týž večer k dispozici tisku. Tím naprosto zostudil vládu Napoleona III. a přitom dobře věděl, že Francii *může zbýt* jen jediná odpověď: Válka!

Pokoření před celým světem si Napoleon III. nemohl dát líbit.

Neprodleně, 19. července 1870, vyhlásila Francie válku. A dokonce ještě byla v očích světa agresorem, AČKOLI *Bismarck* rozdmýchával otázku španělského následnictví trůnu a AČKOLI *on* změnil onu depeši a zpřístupnil ji veřejnosti.

Tento příklad jsme popsali tak zřetelně proto, abychom tak trochu ilustrovali Bismarckův charakter. Na této válce mu *záleželo*, přišla mu právě vhod. Nelze ani zdaleka vyloučit, že *neměl* souhlas svého krále, ale *záměrně* změnil jeho záměr a komunikaci k horšímu. Nanejvýš zajímavé! Bismarck, chcete-li, se na tuto válku těšil, *on* ji provokoval.

Byl to podněcovatel války, válečný štváč nejhoršího druhu!

Ještě jednou: Třebaže válka s Francií byla nakonec vítězná, nelze zapomínat na to, že tím navěky zůstal ve Francouzích osten. Pro ně bylo nepřijatelné, že muselo být odstoupeno Alsasko-Lotrinsko, pro ně znamenala porážka národní hanbu. Kdyby někdo tvrdil, že válka z let 1870 až 1871 přímočaře vedla k neblahé 1. světové válce, která později vyústila v druhou světovou válku, nebyl by příliš daleko od pravdy. Zcela po právu tudíž lze Bismarckovi přičíst spoluvinu na několika katastrofálních válkách.

Tolik ve vší stručnosti, a přece poměrně podrobně o dvou „mistrovských výkonech“ tohoto velkého pana Bismarcka! Ještě jednou: Bezohledně pronásledoval, obelhával a podváděl socialisty a důchod zavedl jenom s krajní nevolí, se skřípěním zubů, z politické vypočítavosti. Dále cíleně zostřoval dlouhodobě politické klima, až vyústilo ve válku mezi Francií a Německem v letech 1870 až 1871.

3 PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA

3.1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA TEXTU

Text je formálně napsán v odborném stylu, přesněji ve stylu populárně-naučném s prvky stylu publicistického. Jeho smyslem je představit čtenáři nejen povšechnou charakteristiku osobnosti knížete Otty von Bismarcka, ale zároveň – a zejména – uvést konkrétní prvky jeho politické činnosti, vnímané autorem odlišně, než bývá v historických publikacích běžné.

Frank Fabian píše novinářským způsobem; ten se v textu projevuje mnoha faktory, především na lexikální a syntaktické úrovni.

Silnou stránkou textu je fakt, že se čtenář způsobem, který není příliš náročný jak na presupozice týkající se vědomostí, tak na jeho koncentraci, dozví mnoho informací, ke kterým by se v případě nedostatku takovýchto publikací na knižním trhu musel dostávat výrazně složitější cestou přes odbornou literaturu. Čechová o populárně-naučném stylu píše: *forma zpracování [...] se beletrizuje. Jednotlivé projevy mají pak blíže k publicistice nebo k literatuře krásné.*¹ Publikace do tohoto popisu do detailu zapadá. S tímto pojetím se však pojí i jisté potenciální nevýhody. Sečtělému člověku může naopak vadit, že celou publikaci prorůstá jasně repetitivní struktura, která je ještě ke všemu uvozená velmi podobnými či zcela identickými větami.

Opakování a jisté „nafukování objemu“ je pro celý text vůbec velmi charakteristické.

Nalezneme ho jak u samostatných slov, tak u jednotlivých vět v rámci souvětí, jindy autor opakuje záměrně celé věty jako určitý „leitmotiv“, jsou zde však i případy, kdy jde o ne zrovna žádoucí duplicitu.

Fabian chvílemi až nadbytečně charakterizuje tam, kde by dostatečnou informační hodnotu přineslo i užší vyjádření. V textu se často vyskytuje výrazná kumulace podobných slov.

Pro detailnější analýzu celého textu v následujících podkapitolách použiji model Christiane Nordové, který faktory dělí na *extratextové*² a *intratextové*³.

¹ ČECHOVÁ, M., 2008: 224

² NORD, CH., 1991: 35

³ NORD, CH., 1991: 36

3.2 EXTRATEXTOVÉ FAKTORY

3.2.1 Autor a záměr

Autorem knihy je Frank Fabian (pseudonym, vlastním jménem Horst A. Mehler, dohledatelný též jako Ha. A. Mehler). Narodil se roku 1952. Studoval germanistiku, historii a filozofii na dvou německých univerzitách. Více než deset let již žije v USA (na Floridě). Na kontě má přes stovku knih z různých oblastí, některé z nich se staly bestsellery; mnou zvolené publikaci odpovídá z dalších autorových děl nejvíce série *Die geheim gehaltene Geschichte Deutschlands*, která je také dostupná na autorových internetových stránkách.

Záměrem autora je zábavným a ne přehnaně náročným způsobem čtenáři ukázat, že spousta historických osobností byla ve skutečnosti zcela jiná, než jak je běžně vnímáme.

3.2.2 Příjemce a presupozice

Příjemcem zdrojového textu je německy mluvící čtenář se zájmem o historii, nikoliv však nutně vzdělaný v dané oblasti. Jako vstupní požadavek bychom u něho měli očekávat zájem o historii (či konkrétněji o netradiční náhled na ni), nikoliv však specifitější vědomosti. Čechová píše: *Komunikáty této stylové oblasti se obracejí k zájemci, který má jen nevelké poznatky z oboru, a tomu se podřizuje [...] výběr faktů.*⁴ Hypotetickým čtenářem v českém prostředí bude virtuálně identický typ osoby. Vzhledem k druhové a národnostní rozmanitosti různých historických osobností, kterým jsou věnovány jednotlivé kapitoly (biblické postavy, starověcí panovníci, objevitelé...), je publikace poutavá pro čtenáře v libovolné zemi, navíc je napsána velmi přístupným jazykem a stylem, tudíž potenciální cílová čtenářská skupina je široká. Kulturní rozdíl mezi německým a českým čtenářem je spíše zanedbatelný, je však potřebí si uvědomit, že Otto von Bismarck byl objektivně jednou z nejvýznamnějších osobností německých dějin; jakkoliv je Bismarck známý i světově, lze se domnívat, že německý čtenář o něm bude ve výchozí situaci informovanější — a hlavně může být obeznámenější s reáliemi jeho života. K tomuto kritériu je při překladu nutné přihlížet a klást si otázku, které informace by mohlo být záhodno českému čtenáři doplnit, abychom mu usnadnili porozumění textu.

⁴ ČECHOVÁ, M., 2008: 224

Je pravděpodobné, že expresivní, novinářský autorův styl zláká k četbě čtenáře z cílové skupiny mnou odhadované; takovému čtenáři totiž bude připadat zajímavý a zábavný. Sečtějšího, případně skutečně vzdělaného člověka může naopak odradit svou snahou o „převratný“ charakter.

3.2.3 Médium, místo, čas

Médiem je kniha ve tvrdých deskách, vydaná roku 2011 nakladatelstvím Bassermann v Mnichově. Společnost sama o sobě uvádí, že se „specializuje na populární témata, obzvláště v oblasti průvodců a non-fiction, stejně jako na vysoce kvalitní ilustrované knihy“⁵; údajně vydává ročně přibližně 130 nových titulů.

3.3 INTRATEXTOVÉ FAKTORY

3.3.1 Téma, obsah

Tématem knihy je překvapující líčení činů různých známých historických osobností v takové podobě, jak se podle autora odehrály doopravdy, tedy nikoli tak, jak je běžný čtenář obvykle zná. Tato autorova „fakta“ jsou stavěna do přímého kontrastu k „historickým lžím“, které pak autor vyvrací. Kniha se celkově člení do 15 kapitol a Fabian se v nich věnuje různým osobnostem v tomto pořadí: Mojžíš, Alexandr Veliký, Julius Caesar, Cicero (v *dějinném duelu s Caesarem*), svatý Pavel, Ježíš Kristus, prorok Muhammad, Kryštof Kolumbus, Niccolo Machiavelli, Martin Luther, Petr I. Veliký, Galileo Galilei, Napoleon Bonaparte a Otto von Bismarck. Titulek každé kapitoly uvozuje její téma; samotné názvy kapitol tvoří jistá autorova fráze následovaná jménem dotyčné osobnosti.

Kapitola, kterou jsem si zvolil, konkrétně líčí skutky knížete Otty von Bismarcka. Spisovatel nejprve sumarizuje „tradičně“ známou verzi o osobě Bismarcka jakožto nesmírně významného státníka, kterému se mimo jiné podařilo říši do té doby rozdrobenou na malé státní celky sjednotit pod takzvanou „maloněmeckou koncepcí“ (tedy bez území Rakouské

⁵ https://de.wikipedia.org/wiki/Bassermann_Verlag

monarchie) v jednotné Německo; podle Fabiana je Bismarck dokonce *nepochybně nejvýznamnější postavou 19. století* (neuvádí však přímo, jestli tento názor zastává aplikovaně na Německo či dokonce na celý svět; lze se jen domnívat, že tak vysoko jej Fabian hodnotí pouze právě v rámci svého národa). Po tomto shrnutí autor navazuje kladením série řečnických otázek, kterými prověřuje pravdivost onoho veřejně známého průběhu Bismarckova života („Bylo tomu skutečně tak?“), načež se přesune k vyličení vlastní, údajně realističtější verze některých zásadních bodů Bismarckovy politické kariéry. Nejprve se ponoří do víceméně chronologicky řazeného životopisu Bismarcka, který charakterizuje s použitím svých typických expresivních slov, a poté se v dalších podkapitolách soustředí na jednotlivé konkrétní body, jež německému státníkovi v běžném pojetí přinesly nehynoucí slávu, ale v nichž autor právě spatřuje úskalí.

3.3.2 Kompozice, grafická podoba, neverbální prvky

Vybraná kapitola je strukturovaná do jednotlivých podkapitol, oddělených nadpisy vytištěnými verzálkami. Podle smyslu má tedy takovéto členění:

Hlavní titulek — název kapitoly

Bismarckův životopis

„Jak to bylo doopravdy“

Bismarckův portrét

První čin — lež okolo zavedení důchodů

Druhý čin — lež okolo války

Délka odstavců je různorodá, zaujme však zejména množství těch velmi krátkých, obsahujících pouze jednu či dvě věty. Jejich užití člení text vertikálně a oněm větám, které jsou z obou stran oddělené, dodává důraz.

Po mimoslovní, čistě grafické stránce se v textu nevyskytuje nic specifického, snad až na zdobný zakroucený symbol značící začátek kapitoly a podobný znak u každého titulku podkapitoly. V segmentu (ani celkově v publikaci) se nevyskytují jakékoliv obrázky, grafy či tabulky.

Autorův styl je prosycený užitím různých neverbálních grafických prvků — jde o interpunkci, kurzivy, verzálky a uvozovky.

Vykřičníků napočítáme celkem 52 a dvojteček 41, což je v poměru k délce segmentu opravdu vysoké číslo; je však zároveň potřebí si uvědomit, že v německém jazyce jsou tyto znaky mnohem adekvátnější (dvojtečky ve funkci konektorů zejména).

Žádná část výchozího textu nepoužívá podtržení či tučné písmo, zato však nalezneme velké množství slov psaných kurzivou. Použití kurzivy odpovídá běžným normám, není čímkoli specifické.

Verzálky najdeme v textu celkem v 7 výskytech; občas mají zřetelně zvýrazňující funkci, jindy je jejich účel diskutabilní (opakované *die RENTE*).

Zaměříme-li se blíže na uvozovky, spočítáme v celém výňatku celkem 65 párů. Bližší prozkoumání pak ukáže, že 20x jde o přímou citaci něčího výroku či úryvku z některé publikace, 7x nalezneme názvy, které se autor rozhodl dát do uvozovek:

„Norddeutscher Bund“

„Brotkorbgesetz“

„allgemeinem deutschen Arbeiterverein“

„Sozialdemokratische Arbeiterpartei“

„Handbuch der deutschen Geschichte“

„Emser Depesche“

Je tomu tak, ačkoliv by to nebylo ve všech případech bezpodmínečně nutné (zejména u ustálených či oficiálních názvů — *„Norddeutscher Bund“*, *„allgemeinem deutschen Arbeiterverein“*, *„Sozialdemokratische Arbeiterpartei“*, *„Emser Depesche“*).

Celých nadpolovičních 38 výskytů tedy zbývá na situace, kdy se autor uvozovkami rozhodl některou část vlastního textu zvýraznit (což je opět zcela odpovídající jeho stylu), případně je použít v pozici, kde fungují ve smyslu slova „takzvaně, takzvané“:

Dabei gab es anfangs „Deutschland“ noch nicht.

[...] „Deutschland“ gab es nicht, alles war ein einziges Chaos.

Aber noch ist „Deutschland“ nicht wirklich geeint.

Man schwärmte, dass damit endlich „Deutschland“ geschaffen worden war.

Der Mann aus „Blut und Eisen“

Jindy dokonce autor dává uvozovkami najevo ironickým způsobem svůj nesouhlas:

Das als „Erfolg“ zu werten, ist indes reiner Hohn.

Er verkaufte seine Gesinnung augenblicklich, wenn es um „Erfolg“ ging, „Erfolg“, wie jedoch nur er ihn definiert hatte, „Erfolg“, der unter dem Strich rund 200.000 Menschenleben einforderte.

3.3.3 Lexikální struktura

Autorovo lexikum je vzhledem k zajímavé kombinaci stylů textu (populárně-naučný styl spojený s publicistickým, obohaceným o novinářský žargon, to vše v kontextu populárně-naučné knihy o dějinách) podle mě nejzajímavější a zároveň nejobsáhlejší jazykovou oblastí k analýze. Můžeme zde totiž pozorovat jak jisté tendence v užívaném výrazivu, tak výskyt frází a slov, která autor používá soustavně, jakoby s oblibou.

Určité formulace se v textu vyskytují opakovaně. Prohledáním zbytku publikace navíc zjistíme, že nalezené útvary často najdeme ve zcela stejném znění i v jejím zbytku; lze tedy předpokládat, že jde o autorovy oblíbené textové obraty. Nutno podotknout — jejich nadužívání občas působí až nepatříčně, zejména když nelze konstatovat, že by mělo nějakou kladnou funkci; ať už jde z autorovy strany o jistou nepružnost a relativní nedostatek kreativity, či o záměrné „nafukování“ objemu textu.

Ke kvantifikování jsem využil online nástroj pro analýzu textu wordcounter.com⁶, která mi umožnila automaticky najít v textu nejpoužívanější slovní spojení.

Vůbec nejčastěji Fabian v textu použil frázi *das Licht der Welt erblicken*, která se v kapitole vyskytuje 6x (v celé knize pak dokonce 27x, neboli jde zcela jistě o autorovu velmi oblíbenou formulaci):

*Im Jahre 1815 erblickt er **das Licht der Welt**.*

*Wilhelm stimmt schließlich zu, er wird zum Kaiser gekrönt, der neue deutsche Nationalstaat erblickt **das Licht der Welt**.*

*„Jeder weiß“, dass unter Bismarck die Rente und verschiedene Versicherungen **das Licht der Welt** erblickten und der „Sozialstaat“ eingeläutet wurde.*

⁶ www.wordcounter.com

Weiter erblickte 1884 das Unfallversicherungsgesetz **das Licht der Welt**.

*Aber wie auch immer, fest steht, ein gnadenloser, politischer Machtkampf war der Grund, warum die RENTE **das Licht der Welt** erblickte!*

*Sozusagen aus einer politischen Berechnung heraus, als politischer Coup, erblickte die RENTE **das Licht der Welt**, sie wurde widerwillig zugestanden.*

Druhým nejčastějším výskytem je věta **Aber besiegt habe ich sie alle! Alle!**, což je Bismarckův autentický výrok — celkem ji ve výňatku nalezneme dokonce pětkrát. Zřejmým důvodem této sémanticky nadbytečné, zcela doslovné repetice je snaha o dramatický efekt. Třetí často užívanou autorovou frází je **noch einmal**, která se ve výňatku nachází celkem pětkrát. Někdy uvozuje jakousi zhuštěnou sumarizaci předchozích řádků, jako například v případech:

***Noch einmal**: er verfolgte, belog und betrog die Sozialisten bis aufs Messer und führte die Rente nur höchst widerwillig ein, zähneknirschend, als politisches Kalkül.*

***Noch einmal**: Obwohl der Krieg gegen Frankreich in der Folge gewonnen wurde, darf man nicht vergessen, dass damit ein ewiger Stachel im Fleisch der Franzosen blieb.*

***Noch einmal**: Schreiberlinge, die den Griffel geschickt führen können, berichten auf atemberaubend spannende Weise vom deutsch-französischen Krieg und schwärmen davon, wie unter der Führung Bismarcks (beziehungsweise seines Heerführers Moltke) das französische Heer schließlich eingeschlossen wurde und am 2. September 1870 kapitulierte.*

Jindy se vyskytuje po pasáži, kdy byl Bismarck popisován „běžně známým způsobem“, a naopak předem naznačuje, čemu se autor bude v rámci „boření mýtů“ věnovat v následující části:

*Betrachten wir dazu den ach so großen Sieg Deutschlands über Frankreich 1870/71 **noch einmal**.*

*Und so wollen wir zwei der größten „Heldentaten“ dieses Herrn Bismarck **noch einmal** genauer unter dem Vergrößerungsglas betrachten, die scheinbar seinen ewigen Ruhm begründeten.*

Zcela identický, sumarizační efekt, jako měla první skupina u spojení *noch einmal*, má dále i fráze *wiederholen wir*:

Wiederholen wir: 1883 wurden die Krankenkassen geschaffen.

Wiederholen wir: Wilhelm, der preußische König, wollte den Krieg gegen Frankreich nicht!

Odlíšnou skupinou jsou pak fráze idiomatické ve výchozím jazyce. První takovou, *einen Krieg vom Zaun brechen*, tedy vyprovokovat válku, nalezneme v textu dvakrát:

*Er beschwört die deutsche Einheit (die sich die Liberalen ebenfalls auf die Fahnen geschrieben haben), lenkt auf diese Weise das Parlament und das Volk von den eigentlichen Problemen ab und **bricht** einen Krieg vom Zaun!*

*Mit untrüglichem Gespür setzte Bismarck genau auf diese unerfüllten Hoffnungen, **brach** einen Krieg vom Zaun – und gewann haushoch.*

K dalším idiomatickým frazeologismům v textu patří například:

*[...] denn die Ideale der Freiheit und Gleichheit **ließen sich so leicht nicht** wieder vom Tisch wischen.*

*Und der russische Bär schielte gierig auf Kontinentaleuropa, **um hier ein paar Brocken abzuschnappen.***

Der Teufel steckt oft im Detail.

*Der Kaiser **sträubte sich oft mit Haut und Haaren**, wenn es um die richtige Politik ging.*

*Also **machte sich** dieser Bismarck, diese rabenschwarze Seele, **auf die Socken.***

K autorovu osobitému stylu významně patří výběr slov z různých konkrétních sfér. Jejich prostřednictvím probouzí ve čtenáři zájem a text díky nim působí živěji. Nejvíce jde o výrazivo z **divadelního a uměleckého prostředí** (i když se slova jako *inscenovat* dnes již v obou jazycích vyskytují v běžné mluvě, zde je uvádím, protože zapadají do tohoto vzorce) a některé fráze se i opakují:

Er soll den Kampf mit den Liberalen ausfechten. Bismarck **setzt** nun das raffinierteste Kabinettstückchen **in Szene**, das die deutsche Politik je gesehen hat.
In der Folge **setzt** Bismarck die geschickteste Bündnispolitik **in Szene**, die Europa je gesehen hat.

Er war der Kriegstreiber, der Kriegshetzer **hinter der Bühne**.

[...] war **ein Spiel auf dem Klavier** der Emotionen, wie es gerissener und demagogischer nicht ins Szene gesetzt werden konnte.

[...] doch das sollte **Intermezzo** bleiben, **ein Zwischenspiel** bloß

Er hatte eine alte, verzopfte Monarchie wieder **salonfähig** gemacht.

Und also wurde der Krieg **inszeniert**.

Der ganze außenpolitische **Zirkus** war Spiegelfechterei

Die Kaiserkrönung, die auf den gewonnenen Krieg hin folgte, war **ein Akt des Pomps und der Show**, wobei viele bis heute nicht wissen, wie wirklich **hinter den Kulissen die Drähte gezogen wurden**.

Die Kaiserkrönung selbst war **eine Farce, eine Posse, große Posse**, nicht unähnlich der Bonapartes, war **eine Show**, um namenlos zu beeindrucken, war **Flitter, Glanz und Glorie**.

Další takovou skupinou je výrazivo **sportovní a herní**:

Kaum hatte er **die politische Arena** betreten, machte er sich durch seine brutalen, polternden Reden einen schlechten Namen.

Er jongliert zwischen Russland, England, Österreich und Frankreich geradezu nach Belieben.

Inmitten all **dieses geheimen Pokers** befindet sich immer Bismarck.
Als nächstes **pokert** der preußische Ministerpräsident Österreich aus.

Bismarck musste die gesamte Kaiserfamilie und selbsternannten Berater **in Schach halten, gegeneinander ausspielen** und manipulieren.

Aber Bismarck **spielt mit gezinkten Karten**.

Ke slovu přicházejí i personifikovaná **zvířecí pojmenování**:

*Und **der russische Bär** schielte gierig auf Kontinentaleuropa.*

*Bismarck war **ein Bluthund**.*

*Bismarck war kein verlässlicher Bündnispartner, sondern **eine falsche Schlange**.*

Dostane se i na další různé oblasti, tentokrát již bez výraznější repetice — ať už jde o frazeologismy tvořené **řemeslnickými výrazy** ([...] *die Demokratie **auszuhebeln***), **moderní výrazy** ([...] *aber dieser brauchte einen **PR-Erfolg***) či koneckonců i o uplatnění technického nástroje v samotném názvu celé kapitoly (*Unter **dem Vergrößerungsglas*** — i když jde běžný pojem, v rámci autorova stylu je signifikantní).

Pro Fabianovo vyjadřování je typické také užívání velmi výrazných, až „siláckých“ výrazů, a to jak při charakterizaci Bismarcka, kde sahá k opravdu velmi odvážným pojmenováním, tak i při popisu jednotlivých událostí.

Knížete se nebojí nazvat doslova a do písmene masovým vrahem či mizerou, a to opakovaně — takto explicitně silné prostředky jednoznačně využívá k vybudování až černobílého kontrastu s běžným historickým (tedy celkově kladným či obdivným) vnímáním osobností probíraných v publikaci, a tím i ke vzbuzení zájmu čtenáře. Jinými slovy, ve snaze novinářsky a přístupně ztvárnit příslušné téma tedy mnohdy sahá k výrazům lehce až výrazněji silnějším, než by se v dané situaci zdálo nutné. Nejednou mi proto text při práci připomněl křiklavé titulky z bulvárních časopisů a s nimi spojené propírání celebrit.

Ke zmiňovaným kritizujícím pojmenováním patří například:

*funktionierte Bismarck, dieser **Schurke**, den Vorfall zu einer Aktion der Linken um*

*und vor allem **dieses Bismarcks, dieses Teufelskerls***

V posledním příkladě je důležité si povšimnout prvního zájmena *dieses* (genitiv), které v tomto kontextu (Bismarck byl jen jediný, není ho tedy nutné specifikovat) autor opakovaně

používá k určité intenzifikaci, případně až k vytvoření ironického, zesměšňujícího efektu, jako například tehdy, když ke jménu známé historické osobnosti dokonce připojuje podstatné jméno *pan*:

Und so wollen wir zwei der größten „Heldentaten“ dieses Herrn Bismarck noch einmal genauer unter dem Vergrößerungsglas betrachten.

Výrazné kritice se nevyhnou ani další osoby:

Der Kaiser reagierte wie ein Krimineller.

V textu se dále vyskytují pojmenování, která již nejsou autorovými konstrukty hraničícími s urážkami; jsou věcnější, přesto však zůstávají velmi tvrdou kritikou, která je spíše než zachování objektivity poplatná jisté senzacechtivosti. Patří k nim například:

Der Kriegstreiber war niemand anderes als Bismarck.

Er war der Kriegstreiber.

Bismarck war der Kriegstreiber.

Er war [...] ein Kriegstreiber übelster Sorte!

Er war [...] der Kriegshetzer hinter der Bühne.

Er war ein Kriegshetzer.

Bismarck war ein Massenmörder.

Bismarck war ein Diktator, nichts anderes.

Rozmanité Bismarckovy činy jsou zde nazývány pojmem oblíbeným v autorově slovníku, vycházejícím ze slova ničema — *der Schurke*:

Auch die angeblich soziale Gesetzgebung war nur ein Schurkenstück, ein Witz, wie wir gleich sehen werden, sie war kaltblütige Berechnung und Kalkül

Die Wahrheit war, dass Bismarck vorher ein Schurkenstück inszeniert hatte!

Wie ging das Schurkenstück weiter?

Další takovou skupinu, která již přímo nesouvisí s charakteristikou samotného Bismarcka, avšak nese známky novinářského žargonu a intenzity vyšší, než jakou daný kontext běžně vyžaduje (ačkoli již vyloženě neuhodí čtenáře do očí, stále platí, že jsou silné a autor by mohl bez problémů použít běžné výrazy), tvoří následující obrazná vyjádření:

Die wichtigeren Ziele (Freiheit, Chancengleichheit, Gerechtigkeit) wurden [...] unter den Teppich gekehrt.

[...] denn die Ideale der Freiheit und Gleichheit ließen sich so leicht nicht wieder vom Tisch wischen.

Das Hurrageschrei übertönte jede Kritik, der demokratische Prozess wurde brutal zerstört.

Der ganze außenpolitische Zirkus

Gelang es ihm nicht, würde er sang- und klanglos von der politischen Bildfläche wieder verschwinden.

Aber er hasste auch die Sozialdemokraten und die Katholiken wie die Pest.

Pěti nejvíce zastoupenými slovy v celé kapitole (samozřejmě vypustím-li spojky, zájmena a členy) jsou *Bismarck* (88 výskytů, tedy celých 1,48% všeho textu, neboli nezanedbatelné množství — což číselně dokazuje opakování větných členů, více ve 3.3.7), *Frankreich* (34 výskytů), *Krieg* (23 výskytů), *Wilhelm* (22 výskytů) a *Kaiser* (rovněž 22 výskytů). Je zajímavé, že slova jako *Deutschland* či *Preußen* se do vrchní pětky nedostaly, přestože vedení Pruska a sjednocení Německa patří mezi nejzásadnější etapy kancléřova života, a naopak Francie obsadila dokonce hned druhé místo.

3.3.4 Syntaktická struktura

V syntaktické výstavbě celého textu lze sledovat několik různých tendencí. Pro přehlednost budu v této kapitole používat lingvistické termíny z českého jazykového prostředí, tedy takové, které platí, převádíme-li výňatek do češtiny.

První z těchto tendencí je opakování větných členů. Například v následující větě autor opakuje podmět, pravděpodobně v zájmu vzbuzení pocitové dramatičnosti.

*Aber **Bismarck** steht erst am Anfang, **Bismarck** hat Blut gerochen.*

Časté autorovo hodnocení kancléře Bismarcka, popisované v kapitole 3.3.6, se nabízí také k rozebrání z hlediska syntaxe. Dotyčná charakteristika se totiž často nachází v pozici přístavku:

*[...] und vor allem dieses Bismarcks, **dieses Teufelskerls***

*Also machte sich dieser Bismarck, **diese rabenschwarze Seele**, auf die Socken.*

*Als zwei Attentate auf den Kaiser verübt wurden, funktionierte Bismarck, **dieser Schurke**, den Vorfall zu einer Aktion der Linken um.*

V kapitole se vyskytují nevětné konstrukce postrádající sloveso, které však nahrazují plnou větu, a působí tedy jako výpustka. Na příkladu věty **Seine Absicht**: *ein Ausnahmegesetz „gegen die gemeingefährlichen Bestrebungen der Sozialdemokratie“ im Reichstag durchzusetzen* lze spekulovat, že úmyslem takové konstrukce je opět zvýšení akčního působení na čtenáře.

Výjimečně Fabian dokonce užívá dvakrát celou základní skladební dvojici, napodruhé s pozměněným podmětem.

*Die Kriege, die Bismarck **führte**, gegen Dänemark, gegen Österreich und später gegen Frankreich, **führte** der Kanzler mit absoluter Skrupellosigkeit.*

Na mnoha místech autor píše delší souvětí, jejichž jednotlivé věty propojuje jen čárkami, tedy bez použití spojek. Dochází tedy k jisté kumulaci, která je analogická jeho oblíbenému kumulování slovnímu. V německém jazyce takový útvar působí akceptovatelněji, zatímco při převodu do češtiny může vyžadovat v zájmu zachování čtivosti a srozumitelnosti úpravu:

*Die Krankenkassen verwalteten sich selbst, **Mindestleistungen von Krankengeldern waren vom Staat vorgeschrieben.***

*Als Kriegsentschädigung mussten 5 Milliarden Franc gezahlt werden, weiter musste Frankreich Elsass/Lothringen mit der Festung Metz abtreten, **wir haben es bereits berichtet.***

Jindy zase můžeme pozorovat jiný zajímavý jev, kdy souvětí začne podmětou částí a pojí se k němu množství přísudkových částí, oddělených čárkou a pokaždé znovu uvozených slovesem *war* (jde zpravidla o přísudky jmenné se sponou). Jak více rozvádím v kapitole 4, zde vzniká poměrně náročné překladatelské hledání kompromisu a rozhodování, nakolik jde o autorův rukopis, který by měl být v překladu zachován i na úkor čtivosti a srozumitelnosti, a kde je naopak lepší zasáhnout a usnadnit potenciálnímu českému čtenáři porozumění:

*Die Kaiserkrönung selbst **war** eine Farce, eine Posse, große Posse, nicht unähnlich der Bonapartes, war eine Show, um namenlos zu beeindrucken, **war** Flitter, Glanz und Glorie, die später, unter Wilhelm II., geradewegs in den Ersten Weltkrieg führte.*

V následující větě o úctyhodných 68 slovech je kumulace ještě výraznější, navíc se kromě celkem čtyř přísudkových částí identickým způsobem opakují i tři části přívlastkové (ty pro grafické odlišení jevů nyní podtrhávám):

*Der ganze außenpolitische Zirkus **war** Spiegelfechtere, **war** das geschickte Ausnützen von latenten Strömungen, von verborgenen Sehnsüchten und von alten, halb vergessenen Germanenträumen von Macht, Ehre und Ansehen, **war** das raffinierte Erinnern an die Taten Friedrichs des Großen (der immerhin, alles zusammengerechnet, rund 1 Million Tote auf dem Gewissen hatte), **war** ein Spiel auf dem Klavier der Emotionen*

Jak zmiňuji v kapitole o interpunkci, ve výňatku se nachází celkem 52 vykřičníků, což je vzhledem k jeho rozsahu opravdu velmi vysoké číslo. Zvláště pak následující optikou: Až na výjimky (jako například ono opakované Bismarckovo zvolání *Besiegt habe ich sie alle!*) jde výhradně o zvolání autorova (všechny tyto věty až na jedinou výjimku v citaci tedy zároveň spadají pod české věty zvolací, nikoli rozkazovací či přací). Mezi příklady specifitějších užití můžeme zařadit třeba autorovo jednočlenné zhodnocení situace *Hochinteressant!*, častá zvolání, když začne líčit Bismarckův životopis (*Soweit so gut, nichts Besonderes! / Soweit immer noch nichts Besonderes!*), či jakési hájení svých vlastních faktů — *Das sind beileibe keine Übertreibungen!* Celkově tedy můžeme vykřičníky a s nimi i zvolací věty bez debat

zařadit mezi výrazné textotvorné faktory, které knihu (odmyslíme-li si jistou patetičnost, která může být erudovanějším čtenářům na obtíž, ale ty méně sečtělé naopak vtáhnout do děje) pocitově obohacují o živost a vjem, že ke čtenáři autor přímo expresivně promlouvá.

4 METODA PŘEKladu

Cílem mého překladu je převést výchozí text do českého prostředí tak, aby neztratil svůj původní charakter a v cílovém prostředí nadále vykonával původní funkci. Publikace *Die grössten Lügen der Geschichte*, ačkoli je jako celek neliterárním textem, nepochybně jeví i jisté literární aspekty, a to zejména v autorově barvitějším vlastním výkladu dějinných událostí, vylíčeném silně expresivními prostředky, kterých si nelze nepovšimnout. Text všeobecně splňuje parametry jak populárně-naučného — tedy de facto odborného —, tak publicistického stylu. Čechová o publicistickém stylu píše: *Persvazivní a uvědomovací funkce doprovázející funkci informativní je konstituujícím faktorem primárního stylu publicistického*.⁷ Text podává čtenáři srozumitelným způsobem informace; přítomen je i agitační element, kdy autor čtenáře přesvědčuje „o tom, jak věci vlastně byly“, čili o své verzi reality. Odchylkou od tradičního vnímání publicistického stylu je však velmi výrazný hodnotící prvek — ten sice dotyčný styl podle běžných definic do jisté míry povoluje, avšak za předpokladu, že nebude narušena objektivita sdělených informací. Jistě nelze tvrdit, že by snad Frank Fabian uváděl nepravdivé či neověřené informace, naopak se mu bezpochyby skutečně zábavným způsobem daří přinést moderní náhled na věc a mnoho aspektů osobnosti Bismarcka aktuálně interpretovat; míra persvaze je však vzhledem k silně expresivnímu vyjadřování a bombastickému způsobu prezentace skutečnosti natolik vysoká, že se lze jen dohadovat, zda autor skutečně přináší „přelomově skutečný, pravdivý a objektivní příběh o Bismarckovi optikou dvacátého prvního století“, jak by šlo vyznění obsahu interpretovat, či se částečně pouští do spekulací a vývoj událostí generalizuje ve prospěch efektnosti svého vlastního výtvoru.

Tak či onak, vytkl jsem si za cíl onen místy až křiklavě bulvární charakter textu nezplošťovat a pokusit se jeho chvílemi odvážné vyznění převést do češtiny ekvivalentně. Zásadním úkolem a zároveň velkou překladatelskou výzvou pro mne bylo rozlišit, kde výchozí text

⁷ ČECHOVÁ, M., 2008: 99

působí v základu (tedy v letném prvotním převodu bez kreativního přizpůsobování) nekompatibilně s češtinou kvůli přirozené odlišnosti obou jazyků (což je ta nejzákladnější oblast, kde překladatel musí v zájmu vhodné textovosti a čtivosti výsledného překladu zasáhnout), a kde naopak jde o autorovo specifikum, které je potřeba přenést nepoškozené, v autentické formě.

Dle typologie Romana Jakobsona jde o interlingvální, tedy mezijazykový překlad; v rámci převodu jednotlivých ne zcela kompatibilních prvků pak o překlad intralingvální.

5 TYPOLOGIE PŘEKLADATELSKÝCH PROBLÉMŮ

Posuzovaný text vzhledem ke své čtenářské přístupnosti neobsahuje větší množství odborných termínů, spíš se v něm nachází množství méně obvyklých slov a idiomů. Pozornost také zasluhuje překlad názvu celé této kapitoly.

5.1 TERMINOLOGIE

5.1.1 Měny

V textu se vyskytují názvy tří měn, a to *Franc* (frank), *Goldmark* (marka; respektive zlatá marka) a *Euro* (euro).

5.1.2 Hohenzollernové

Skloňování rodového názvu *Hohenzoller* je problematické — tvar *Hohenzollern* je v němčině plurál, nicméně v češtině se již zcela uchytil tvar *Hohenzollern* v singuláru, *Hohenzollerni* v plurálu, přestože správně by bylo *Hohenzoller* v singuláru, *Hohenzolleři* / *Hohenzollerové* v plurálu. Po důkladném zvážení a domluvě s vedoucí práce jsem se rozhodl použít onu dnes již běžnou variantu s *-n* na konci.

5.1.3 Další termíny

Kommisskopp je neobvyklý termín. Jako nejvhodnější řešení jsme s vedoucí práce zvolili termín *pedant*.

Eisenfresser překládáme v daném kontextu jako *člověk bez skrupulí*.

Nejbližší ekvivalent pro německé *Schurkenstück* je v češtině *lumpárna*, při konzultaci s vedoucí práce jsme se však shodli, že tento pojem by v sobě mohl skrývat jakousi hravost, kterou se originál pravděpodobně nesnaží vyjádřit. Řídil jsem se tedy nakonec jazykovým citem, výskyt ze strany 368 původního textu jsem přeložil jako *lumpárna*, u zbývajících dvou výskytů jsem pak zvolil variantu *ničemnost*.

5.2 IDIOMY A FRAZÉMY

5.2.1 „Etwas auf den falschen Punkt lenken“

Frázi *etwas auf den falschen Punkt lenken* překládám (ve větě *Die Aufmerksamkeit wurde, wie bei einem schlechten Zaubertrick, geschickt auf den falschen Punkt gelenkt*) jako *šikovně odvést jinam*.

5.2.2 „Sich auf die Socken machen“

Ve větě *Also machte sich dieser Bismarck, diese rabenschwarze Seele, auf die Socken* překládám podtrženou frázi nikoliv jako *vyrazit na cestu*, nýbrž jako *vzít do ruky*, protože jde o význam „podniknout akci“.

5.2.3 „Zu Leibe rücken“

V případě věty *Da war zum ersten der König selbst, der spätere Kaiser, dem er mit Einflüsterungen, Vorhaltungen und Schmeicheleien zu Leibe rücken musste* jsem zvolil český frazeologismus *vtírat se někomu do přízně*.

5.2.4 „Hinter der Bühne“

U tohoto spojení jsem se přiklonil k řešení *za oponou*, které dodržuje autorovo častější použití lexika z divadelního prostředí.

5.2.5 „Ein Bluthund sein“

Bluthund, neboli *Bladhaund*, v českém prostředí odpovídá termínu *ohař*. Ten obrazně představuje nejen bažení po kořisti, ale i velké tempo. Po konzultaci s vedoucí práce jsme dali přednost onomu vyjádření rychlosti, které v daném kontextu dávalo větší smysl.

5.2.6 „Spiegelfechtere“

S vedoucí práce jsme zvolili překlad *pokrytectví*.

5.2.7 „Wo das Bajonett schrankenlos waltet.“

V tomto případě nejde o idiom, nýbrž o přímou citaci, která sice je frází, nicméně natolik nepoužívanou (a takřka nedohledatelnou), že překlad vyžaduje kreativitu. Zvažoval jsem řešení *když už řinčí zbraně*, ale nakonec jsem vzhledem k výrazně publicistickému stylu, který i při zpřístupňování historického tématu chce být velmi srozumitelný, zvolil prosté vyjádření *v krajním případě*, které sice vypouští onen prvek *zbraně*, avšak v daném kontextu se smyslově hodí.

5.3 PŘEKLAD TITULKU

Samotný název kapitoly nabízí v překladu rozličné varianty. *UNTER DEM VERGRÖSSERUNGSGLAS* by šlo doslovně přeložit jako *pod zvětšovací sklem*, rozhodl jsem se však vzhledem k autorovu oblíbenému lexiku, popsanému v příslušné kapitole této práce, použít slovo *lupa* — tedy určitou rekvizitu, nástroj; *pod lupou* je navíc v češtině frazém velice vhodný pro tuto situaci, kdy něco zkoumáme do detailu.

Druhou část titulku, tedy *FÜRST OTTO VON BISMARCK*, lze do češtiny přeložit bez posunu jako *kníže Otto von Bismarck*, situace je nicméně složitější při vytváření povinného abstraktu v anglickém jazyce — v této řeči totiž titul *Fürst* nemá přímý ekvivalent (až na částečně kompatibilní pojem *prince*). S vedoucí práce jsme se nakonec rozhodli v anglickém abstraktu zanechat německé *Fürst* beze změny, vzhledem k tomu, že angličtina podobné cizí termíny přejímá snadno.

5.4 ZKRATKY

Zkratek se v textu vyskytuje pouze několik, jde o politické strany *CDU* a *SPD* (k jejich překladatelskému řešení se vyjadřuji v kapitole o posunech) a o zkratku *PR*, neboli *public relations*, kterou nebylo — vzhledem k tomu, že je sama o sobě v dnešní době notoricky známým termínem — nutno jakkoli měnit či specifikovat.

6 TYPOLOGIE POSUNŮ

Jak popisuji v kapitole *Metoda překladu*, snažil jsem se vyvarovat „vylepšování“ autorova stylu, přestože jsem cítil, že jeho vyjadřování je někde skoro až příliš expresivní, případně že se opakují témata a jednotlivá slova. Mým cílem bylo zachovat jeho specifčnost i funkci a spíše jen pečlivě zhodnotit a ohlídat situace, kde by mohl ekvivalentní překlad působit na hypotetického čtenáře rušivě. Snažil jsem se tedy pokud možno co nejméně generalizovat či text zplošťovat (nivelizace) a zbytečně nedělit taková dlouhá souvětí, u kterých jsem vyhodnotil, že nevznikly pouze charakterem německého jazyka, nýbrž jsou plodem přímo autorova záměru.

Naopak jsem několikrát použil metodu explikace (přidávání informací), abych čtenáři usnadnil porozumění, pozměnil v některých místech interpunkci a po konzultaci a doporučení vedoucí práce, abych se neodřikal volnějšiho překladu, jsem některé věty i přeformuloval, co se skladby týče.

6.1 GENERALIZACE

Jako generalizaci můžeme chápat převedení frazému *Bismarck spielt mit gezinkten Karten* na méně konkrétní frázi *Bismarck hraje falešně*, v daném kontextu vhodnější.

6.2 NIVELIZACE

S novinářsky přístupným stylem se pojí jistá expresivita, která však může po převodu z němčiny do češtiny působit až příliš ostře. Výrazové zjemňování může překladatel použít, pokud se obává, že přímý překlad by v cílovém jazykovém prostředí mohl působit nepatřičně. V případě věty [...] *Verträge wurden kurzerhand gebrochen und Österreich wurde in den Hintern getreten* jsem v tomto duchu zvolil mírnější variantu [...] *smlouvy byly bez okolků zrušeny a Rakousko dostalo na frak*.

6.3 EXPLIKACE

K explikaci, tedy k přidávání informací, jsem přistoupil několikrát. O významový dodatek v pravém slova smyslu šlo u politických stran CDU a SPD, kdy jsem se souhlasem vedoucí práce při prvním výskytu každé ze zkratek pro českého čtenáře (u kterého je záhodno počítat, že se možná neorientuje v dějinách a v zahraniční politice) doplnil název strany v plném znění. Stejně jsem postupoval i v případě názvů měst *Bad Ems* a *Metz*; u těchto měst jsem po konzultaci uvedl český i německý název. U názvu *Centrum* jsem doplnil bližší upřesnění — tedy slovo *stranu*, aby bylo čtenáři jasné, že šlo o politické uskupení. Dále jsem doplňoval upřesňující slova tam, kde bylo významu věty špatně rozumět, například kvůli nejasnému podmětu:

[...] *einschließlich des deutschen Kaisers selbst, der einmal den Ausspruch von sich gab: „Es ist nicht leicht, unter Bismarck Kaiser zu sein!“*

Er selbst urteilte über sich:

„Aber besiegt habe ich sie alle! Alle!“

[...] *a to včetně samotného německého císaře, který jednou prohlásil: „Není snadné být císařem za Bismarcka!“*

A Bismarck sám o sobě pronesl:

„Ale porazil jsem je všechny! Všechny!“

V tomto případě jsem zájmeno nahradil vlastním jménem, aby bylo jasné, že autor nenavazuje na potenciální podmět *císař*.

V překladu následující věty jsem do řešení doplnil neutrální adjektivum, abych u českého slova *vyznání* signalizoval plurál, který v tomto tvaru nelze poznat z koncovky:

Er war ein elender Unterdrücker der Freiheit, der Religion und der Glaubensansichten!

Byl to bídný potlačovatel svobody, náboženství a různých vyznání!

6.4 VYPUŠTĚNÍ INFORMACÍ

Se souhlasem vedoucí práce jsem pro účel této práce vynechal poznámky s indexem. Jejich popisky se nacházejí nikoliv pod čarou, ale v samostatné sekci na konci knihy; pro pochopení článku jejich čtení není nezbytně nutné, a proto jsme se je rozhodli nepřekládat.

6.5 POSUNY VE VĚTNÉ STAVBĚ

Autor občas používá jmenný větný ekvivalent, který je dvojtečkou napojený na celou větu — jako třeba v příkladu *Das Ergebnis: Napoleon III. verlor die Nerven*. Podobné konstrukce jsou v německém textu běžné, mnohem méně se však hodí do českého; proto jsem se je snažil modifikovat. V tomto případě jsem doplnil určité sloveso: *Vše dopadlo takhle: Napoleon III. ztratil nervy*. Podobná situace je i u věty *Seine Absicht: ein Ausnahmegesetz „gegen die gemeingefährlichen Bestrebungen der Sozialdemokratie“ im Reichstag durchzusetzen*, kterou jsem přeložil s použitím vytýkácí konstrukce: *Jaký byl jeho záměr: prosadit v Říšském sněmu výjimečný zákon „proti obecně nebezpečným snahám sociální demokracie“*.

K dalším syntaktickým posunům došlo v těchto větách:

Es gab keine Hasstirade, für die sich dieser Bismarck zu schade gewesen wäre, keine böartige, aufhetzerische Rede, die er nicht vom Stapel gelassen hätte.
Nenašla by se žádná nenávistná tiráda či zlovlná štvavá řeč, kterou by si byl Bismarck odpustil.

Eine Verfassung für den „Norddeutschen Bund“, der hurtig gegründet wird
Spěšně je založen „Severoněmecký spolek“, vypracovává se jeho ústava

Die Kriege, die Bismarck führte, gegen Dänemark, gegen Österreich und später gegen Frankreich, führte der Kanzler mit absoluter Skrupellosigkeit.
Ve válkách, které vedl, proti Dánsku, proti Rakousku a později proti Francii, si kancléř Bismarck počínal naprosto bezohledně.

V posledním zmíněném případě jsem neměl v úmyslu originál „vylepšovat“, ale zároveň se mi přičilo převádět do českého textu jistou stylistickou neobratnost ve formě dvou různých

podmětů odkazujících ke stejné osobě, neboť v češtině by tento jinak drobný problém působil výrazněji. Proto jsem větu mírně přeformuloval, aby její podstata zůstala zachována.

Jako překladatelský oříšek se ukázala věta *Diese sozialdemokratische Vorherrschaft [...] führte zum Vorwurf, die Ortskrankenkassen seien Nebenorganisationen der SPD*, u které jsme s vedoucí práce při konzultaci nakonec zvolili řešení *Tato sociálnědemokratická převaha [...] vedla k výtce, že místní nemocniční pokladny jsou organizacemi, které jsou de facto přidruženy k SPD*.

6.6 POSUNY V INTERPUNKCI A V KURZIVĚ

Ohledně vhodného přenosu interpunkce jsem při překládání několikrát zvažoval přeformulování a posun; přestože jsem se v těchto případech částečně nakonec rozhodl autorovu interpunkci zachovat, uvádím tato původně diskutabilní místa:

Autor dává do uvozovek „všeobecný německý dělnický spolek“, byť je takto obvykle uváděn jako název, tudíž by se dal očekávat bez uvozovek a naopak s velkým písmenem. V rámci kontextu autorovo rozhodnutí zachovávám.

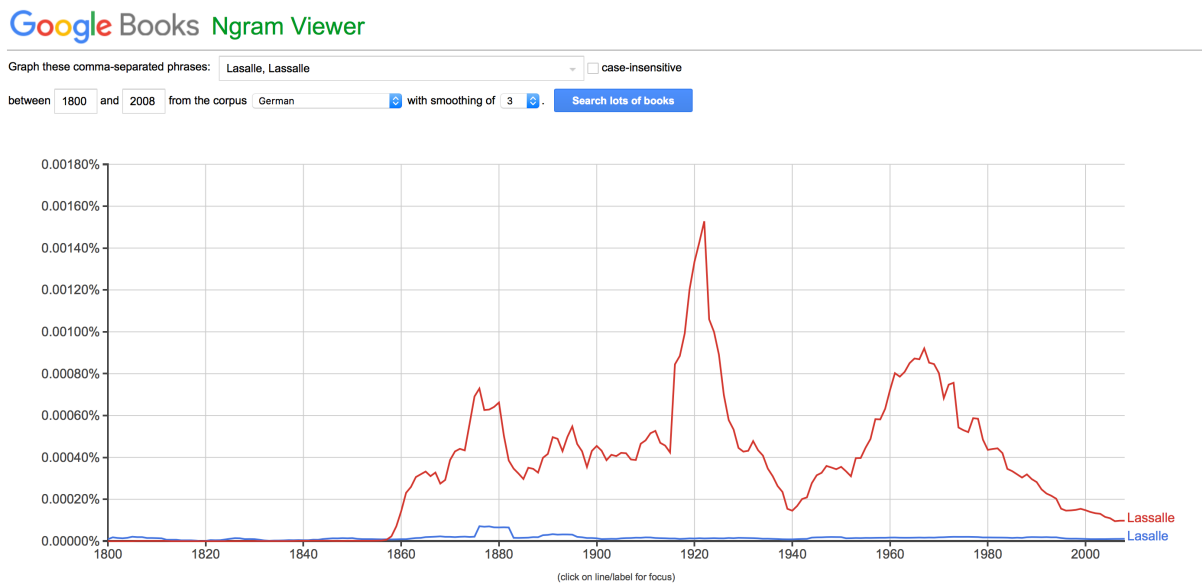
Achillovu patu autor píše v prvním výskytu v kurzivě, jde však pravděpodobně o stylistické zdůraznění, protože hned nato ji nalezneme bez kurzivy; proto ji také dávám napoprvé, tedy stejně jako v původním textu.

K posunu jsem však naopak sáhl ve větě *Bismarck wusste mit unumstößlicher Gewissheit, dass er nur diese einzige Chance besaß: Er wusste weiterhin, dass er zunächst das Parlament ruhigstellen musste*. Text za dvojtečkou nemohu považovat za výklad, který by tuto dvojtečku opravňoval, proto ji zaměňuji za tečku a tím dělím větu na dvě. Odhaduji, že mohlo jít o tiskovou chybu.

6.7 CHYBY AUTORA

Diskutabilní je psaní jména Ferdinand Lassalle — autor ho píše jen s jedním *s* jako *Lasalle*, ve velké většině dalších textů jsem ho však našel jako *Lassalle*. Na oficiálních internetových

stránkách strany SPD jsem o něm našel samostatnou stránku, která mi však bohužel nemohla pomoci; v odkazu v nadpisu se zde uvádí *Lasalle*, v článku o něm pak všude stojí *Lassalle*. Nakonec jsem se rozhodl najít správnější variantu pomocí kvantitativního hledání přes Google Ngrams⁸, které mi potvrdilo podstatně vyšší výskyt varianty s dvěma -s; tu jsem se také nakonec rozhodl oproti autorovi původního textu použít.

Obrázek 1 — Google Ngrams

Dále se vyskytuje chyba (nepochybná) ve větách *Die „Meisterleistung der Diplomatie“ war ein Schuss, der eines Tages nach hinten losging. Sie waren auf Dauer politischer Selbstmord, denn sie brachten nahezu alle Länder schließlich in Opposition zu Deutschland.*, kde mezi větami nesedí gramatické číslo podmětu (ve druhé větě jde o plurál). Zkontroloval jsem i internetovou verzi knihy a zjistil jsem, že zde je chyba opravena, a proto jsem se pro samotný překlad v této jediné situaci rozhodl použít tuto druhou verzi knihy.

⁸ <https://books.google.com/ngrams>

7 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo přeložit z němčiny do češtiny většinu kapitoly o kancléři Bismarckovi z knihy o „největších lžích v dějinách“ tak, abych zachoval jak populárně-naučnou funkci textu, tak i autorův žurnalistický styl psaní a jeho specifické jazykové prostředky. Text nebyl náročný ke zpracování z hlediska historických reálií či odborných výrazů; obtížné spíše bylo vhodně přenést Fabianovo lexikum a zachovat jeho chytlavý, čtivý, „senzační“ způsob vyjadřování — aniž tím utrpí čtivost českého výsledku. Obzvláště zajímavé bylo hledání českých ekvivalentů k frazeologismům, z nichž byla velká část mimo rozsah internetových slovníků či odborných publikací. K posunům došlo zejména při přeformulování vět; k nim jsem se mnohdy rozhodl, abych vyhověl české syntaxi a čtivosti překladu celkově.

V komentáři jsem původní text nejprve obecně zhodnotil a poté jsem jej detailněji zanalyzoval podle modelu Christiane Nordové. Následně jsem rozebral možné překladatelské problémy podle jejich typu a vysvětlil svou volbu jednotlivých řešení; obdobně jsem na závěr přistoupil i k překladatelským posunům.

Práce mě obohatila novými zkušenostmi s praxí textové analýzy a překladu textu, který svými rozličnými aspekty vychází z více různých stylů. Zaujala mě možnost v reálné situaci pozorovat, že analýza podle Nordové funguje opravdu rekurzivně, „v kruhu“, tedy že se člověk k jejím jednotlivým bodům opakovaně vrací s rozšířenými obzory a odlišným náhledem. Zároveň ve mně opět probudila zájem o středoevropské dějiny posledních několika století; když se mi pak v pokročilé fázi psaní naskytla možnost prohlídky pevnosti, která měla významnou úlohu za prusko-rakouské války, bylo mi zadostiučiněním poučeně si popovídat s tamním průvodcem.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

8.1 PRIMÁRNÍ LITERATURA

FABIAN, F.: *Die grössten Lügen der Geschichte*. Mnichov: Bassermann, 2011

8.2 SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

8.2.1 Translatologická literatura

LEVÝ, J. *Umění překlada*. Praha : Panorama, 1983.

NORD, CH. *Text Analysis in Translation*. Amsterdam : Rodopi, 1991.

ČECHOVÁ, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha : Lidové noviny, 2008.

8.2.2 Slovníky a příručky

SIEBENSCHIN, H. a kol. *Německo-česky slovník*. Praha : ICK - Ráček Velehrad, 2001.

ČERMÁK, F., HRONEK, J. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Přírovnání*. Praha : Academia, 1983.

Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, Praha 2016. Dostupný z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>

Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2016. Dostupný z: <http://www.korpus.cz>.

Lingea slovníky. Dostupné z: <http://slovníky.lingea.cz/>.

8.2.3 Reálie

LAROUSSE *Tvůrci světových dějin. Od Francouzské revoluce po začátek 20. století*.

Bratislava : Mladé letá, 2003.

8.2.4 Internetové nástroje pro práci s textem

Google Ngrams. Dostupné z: <https://books.google.com/ngrams>

WordCounter. Dostupné z: <http://www.wordcounter.com>

Příloha — Výchozí text

355

15.KAPITEL

UNTER DEM VERGRÖßERUNGSGLAS:

FÜRST OTTO VON BISMARCK

Wagen wir uns nun ein wenig näher an die Gegenwart heran und untersuchen wir eine der interessantesten Figuren der deutschen Geschichte Fürst Otto von Bismarck, der Mann, der einst als der Gründer des Deutschen Reiches besungen wurde, dem man am Ende seines ereignisreichen Lebens allenthalben mit Ehrfurcht begegnete und dem man Hunderte von Statuen in Deutschland errichtete. Tatsächlich entstand ein regelrechter Bismarck-Kult nach seinem Tod, Bismarck genoss ein unendliches Ansehen im In- und Ausland, Bismarck wurde eine Legende, denn er hatte die Sehnsüchte der Deutschen erfüllt, hatte ein Deutsches Reich aus dem Boden gestampft und hatte den Erzfeind Frankreich geschlagen. Er war zweifellos der wichtigste Mann des 19. Jahrhunderts. Er führte erst Preußen zum Triumph, schuf daraufhin ein neues "deutsches" Reich, entwickelte den Sozialstaat und war geehrt, umjubelt und berühmt, wie kein zweiter Mann seiner Zeit, einschließlich des deutschen Kaisers selbst, der einmal den Ausspruch von sich gab: "Es ist nicht leicht, unter Bismarck Kaiser zu sein!"

Er selbst urteilte über sich:

"Aber besiegt habe ich sie alle! Alle!"

Dabei waren die Hindernisse am Anfang schier unüberwindlich:

356

Da war zum ersten der König selbst, der spätere Kaiser, dem er mit Einflüsterungen, Vorhaltungen und Schmeicheleien zu Leibe rücken musste, um ihn immer wieder von dem richtigen Weg zu überzeugen. Der Kaiser sträubte sich oft mit Haut und Haaren, wenn es um die richtige Politik ging, desgleichen die Kamarilla, die unmittelbare Umgebung des Kaisers, die einflussreiche Ehefrau oder der besserwisserische Sohn. Bismarck musste die gesamte Kaiserfamilie und selbsternannten Berater in Schach halten, gegeneinander ausspielen und manipulieren. Daneben hatte er mit einem erstarkenden Parlament zu kämpfen, das ihm mehr als einen Stein in den Weg warf, ihn verhöhnte, beschimpfte und herabsetzte, kurz alles versuchte, um ihn zu stürzen und sein Ansehen zu untergraben. Und schließlich kämpfte Bismarck gegen die größten Mächte seiner Zeit, gegen Österreich, Frankreich, England und Russland, Weltmächte mithin. Er musste ein gefährliches Kräftegleichgewicht in Balance halten, damit Preußen anfangs, später das Deutsche Reich, nicht zermalmt wurde. Dabei gab es "Deutschland" anfangs noch nicht. Es gab kein Deutsches Reich, es gab Preußen auf der einen Seite als deutsche Großmacht — und Österreich auf der anderen Seite. Dazwischen existierten zahlreiche deutsche Kleinstaaten, die Landkarte war zersplittert, es existierte Bayern und Württemberg, Schleswig und Holstein (auf die Dänemark Anspruch erhob) sowie viele Fürstentümer, "Deutschland" aber gab es nicht, alles war ein einziges Chaos.

Die Widerstände waren so enorm, dass ein schwächerer Mann daran zerbrochen wäre. Österreich bestand darauf, die erste deutsche Großmacht zu sein. Frankreich war brandgefährlich und seit den Napoleonischen Kriegen der Erzfeind, England beherrschte die Meere. Und der russische Bär schielte gierig auf Kontinentaleuropa, um hier ein paar Brocken abzuschnappen.

Gleichzeitig war das Parlament in Aufruhr. Der liberale Geist war seit der Französischen Revolution nicht mehr aufzuhalten. In Frankreich selbst hatte sich zwar ein Neffe Napoleons (als Napoleon III.) auf den Thron geschwungen, doch das sollte ein Intermezzo bleiben, ein Zwischenspiel bloß, denn die Ideale der Freiheit und Gleichheit ließen

sich so leicht nicht wieder vom Tisch wischen. England besaß das stärkste freiheitliche Moment. Aber auch in Österreich gärte es, in Preußen ebenso. Die Bürger, die Arbeiter und das Volk wollten sich mit einem Königtum "von Gottes Gnaden" nicht mehr zufrieden geben.

Bismarck besaß also zahlreiche Feinde im Inneren wie im Äußeren. Doch schussendlich konnte er sagen:

"Aber besiegt habe ich sie alle! Alle!"

Er, der unbedeutende pommersche Landjunker.

Aber wie bewerkstelligte er seine Siege?

BISMARCK, DIE BIOGRAPHIE

Suchen wir also dieses prallvolle Leben geschwind zu erhaschen, ehe es an uns vorüberauscht und bevor wir eine Auswertung wagen. Suchen wir, dem "größten aller Deutschen" in seiner Raffinesse auf die Schliche zu kommen.

Bismarck stammt aus einer alten aristokratischen Familie Brandenburgs. Im Jahre 1815 erblickt er das Licht der Welt. Er besucht ein Berliner Internat, danach ein Gymnasium, macht Abitur, studiert in Göttingen und Berlin Jura, 1835 macht er Examen. Für den Beruf des Juristen interessiert er sich wenig. Mit 24 Jahren wird er Verwalter seiner eigenen Güter und heiratet eine Johanna Puttkamer. So weit so gut, nichts Besonderes! Im Jahre 1849 wird er ins preußische Abgeordnetenhaus gewählt, später (1851) ist er Bundestagsgesandter in Frankfurt.

1861 gelangt Wilhelm I. auf den preußischen Königsthron, der Bismarck nach St. Petersburg versetzt. Später dient er in Paris als Diplomat. So weit immer noch nichts Besonderes! Doch plötzlich schlägt seine große Stunde.

Das Parlament steht wider den König auf. Die Liberalen verfügen hier nach den Wahlen über eine satte Dreiviertelmehrheit. Das Parlament

verlangt, die Ausgaben zu kontrollieren und verlangt damit nach realer Macht. Der König tobt.

In dieser Stunde höchster Gefahr beruft Wilhelm I. Bismarck zum Ministerpräsidenten, der sich als erzkonservativer, königstreuer Eisenfresser einen gewissen Ruf gemacht hat. Er soll den Kampf mit den Liberalen ausfechten.

Bismarck setzt nun das raffinierteste Kabinetstückchen in Szene, das die deutsche Politik je gesehen hat. Er schmettert zuerst ein paar gewaltige Reden gegen das Parlament. Der Mann aus "Blut und Eisen", wie er schon bald genannt wird, lässt dann das Parlament links liegen, schießt später sogar den Landtag — und lenkt die Aufmerksamkeit mit unfehlbarem politischem Instinkt auf ein anderes Thema. Er beschwört die deutsche Einheit (die sich die Liberalen ebenfalls auf die Fahnen geschrieben haben), lenkt auf diese Weise das Parlament und das Volk von den eigentlichen Problemen ab und bricht einen Krieg vom Zaun!

Plötzlich spricht niemand mehr von den Rechten des Parlaments. Jeder spricht nur von Schleswig und Holstein, um das sich die Dänen und die Deutschen seit Jahrhunderten balgen. Bismarck gewinnt in geheimen Verhandlungen Österreich. Im Jahre 1864 marschieren die preußischen und österreichischen Truppen in Holstein ein. Preußen siegt mit seinem Verbündeten in spektakulären Schlachten. Dänemark verzichtet auf alle Rechte in Schleswig und Holstein. Die nationale Begeisterung schlägt turmhohe Wellen in Preußen. Bismarck ist der Mann des Tages.

Von einem Tag auf der anderen ist der verhasste Bismarck ein gefeierter Kriegsheld. Seinem König kann er ins Ohr flüstern, dass er, der König, mit diesem Streich in die Ahnengalerie der größten preußischen Könige aufgenommen worden ist. Der König dankt ihm für diese Schmeichelei mit einem Grafentitel und einer Truhe voll Geld. Aber Bismarck steht erst am Anfang, Bismarck hat Blut gerochen. Als Nächstes pokert der preußische Ministerpräsident Österreich aus, das seine Rechte in Schleswig und Holstein nun einzuklagen gedenkt. Aber

359

Bismarck spielt mit gezinkten Karten. 1866 schließt er hurtig mit Italien ein Kriegsbündnis und schlägt gegen die Österreicher los.

Er besiegt außerdem wie nebenbei bayerische, württembergische und badische Truppen, und er schlägt die Österreicher vernichtend bei Königgrätz. Bismarck ist erneut der Held des Tages. Die preußischen Blitzsiege verdammen Österreich dazu, sich vollständig aus Deutschland zurückzuziehen. Preußen beansprucht nun Schleswig-Holstein allein sowie das Königreich Hannover, Frankfurt am Main, Kurhessen und Nassau.

Preußen ist nun unbestritten die erste deutsche Großmacht, Österreich steht hinten an. Der zweite Coup ist geglückt.

Bismarck wird mit 400.000 Talern von seinem Kaiser belohnt (heute rund 4 Millionen Euro) und zum General ehrenhalber befördert. Er triumphiert erneut und kann wieder von sich sagen: "Aber besiegt habe ich sie alle! Alle!"

Eine Verfassung für den "Norddeutschen Bund", der hurtig gegründet wird, wird ausgearbeitet, die süddeutschen Staaten werden durch einen "Zollverein" (und also wirtschaftliche Vorteile) geködert und außerdem mit einem geheimen Militärabkommen bei der Stange gehalten. Altehrwürdige Fürstentümer, ja Königshäuser, werden mit einem Federstrich ausradiert, wie Hannover etwa. Preußen erhält ein unermessliches Gewicht im Mächtepokal Europas. Begabte Administratoren schaffen ein gemeinsames Recht, gemeinsame Verordnungen, Gewichte, Maße und eine gemeinsame Währung.

Aber noch ist "Deutschland" nicht wirklich geeint. Gleichzeitig beäugt Frankreich argwöhnisch die neue Großmacht in Europa, die stärker ist als Österreich. Als sich im spanischen Thronfolgestreit eine Möglichkeit zur deutschen Einigung bietet, schlägt Bismarck erneut zu. Den Anlass bildet die Tatsache, dass Spanien einen Hohenzollern auf dem spanischen Thron heben will, der vakant geworden ist. Preußen jubelt (Wilhelm I. ist Hohenzoller), Frankreich ist empört. Die wechselseitigen diplomatischen Spielchen eskalieren, schließlich fühlt sich Frankreich provoziert und erklärt den Krieg. Der ist Bismarck nur allzu recht.

360

Flugs marschiert er gegen den verhassten Erbfeind. Das Ergebnis? Deutschland siegt und siegt und siegt. Kaiser Napoleon III. gerät in Gefangenschaft; in Paris wird die Regierung gestürzt und die Republik ausgerufen. Aber wichtiger: Die militärische Glanzleistung der

Deutschen, der Preußen und vor allem dieses Bismarcks, dieses Teufelskerls, ist in aller Munde.

Deutschland ist siegestrunken. Als über Nacht das neue Frankreich weitere Truppen aus dem Boden stampft, siegt Bismarck — Preußen — Deutschland erneut. Schlussendlich muss Frankreich sogar Elsass-Lothringen abtreten, mehr ist der Erbfeind nie gedemütigt worden. Das übermächtige Frankreich, man stelle es sich vor! Frankreich muss außerdem 5 Milliarden Franc Kriegsentschädigung zahlen, eine unvorstellbare Summe. Deutschland befindet sich im Taumel.

Bismarck schlägt vor, König Wilhelm zum Kaiser zu erheben! Das Volk jöhlt und jubelt! Wilhelm stimmt schließlich zu, er wird zum Kaiser gekrönt. Der neue deutsche Nationalstaat erblickt das Licht der Welt. Die Glocken läuten, die Menschen tanzen auf den Straßen. Die Deutschen besaufen sich zwei Wochen lang und feiern. Eine Reichsverfassung wird ausgearbeitet, Eisenbahn, Marine, Finanzen, alles, alles wird geordnet. Bismarck wird zum Herzog erhoben und vom Kaiser mit Millionen von Talern überschüttet.

"Aber besiegt habe ich sie alle. Alle!", denkt er.

Keiner kam sich mehr mit diesem Bismarck messen. Er hat Schleswig und Holstein heim ins Reich geholt. Er hat die Österreicher geschlagen und ihnen gezeigt, was eine Harke ist. Er hat das übermächtige Frankreich besiegt, gedemütigt und Gebietsabtretungen durchgesetzt. Und er ist zum Herzog aufgestiegen. Sein Bankier Bleichenröder kauft jetzt heimlich Aktien in großem Stil für ihn ein, und da Bismarck die Politik kennt wie seine Westentasche, können seine Insider-Informationen, wie man heute sagen würde, in klingende Münze verwandelt werden. Er steigt auf zu einem der größten Grundbesitzer, er ist der neue starke Mann.

In der Folge setzt Bismarck die geschickteste Bündnispolitik in Szene, die Europa je gesehen hat. Er jongliert zwischen Russland, England,

361

Österreich und Frankreich geradezu nach Belieben. Er schließt Verträge, geheime Abkommen, "Rückversicherungsverträge", ein Dreikaiserabkommen (zwischen dem russischen, dem österreichischen und dem jetzigen deutschen Kaiser), schafft einen

Zweierbund (mit Österreich-Ungarn) und einen Dreierbund (Italien kommt hinzu). Inmitten all dieses geheimen Pokers befindet sich immer Bismarck.

Er führt sogar die Rente ein, man muss es sich vorstellen, selbst die Arbeiter sind zufrieden!

Aber ach! Alles ist auf dieses vielschichtige Beziehungsgeflecht zwischen dem Kanzler und dem Kaiser gegründet. Als Wilhelm I. 1888 stirbt, besteigt Wilhelm II. wenig später den Thron. Bismarck gerät mit ihm aneinander, der neue Kaiser entrisst ihn 1890. Er wird noch rasch in den Rang eines Feldmarschalls katapultiert, wird scheinbar geehrt, in Wahrheit weggelobt. Aber die gesamte öffentliche Meinung ist auf seiner Seite. Dieser Mann ist zu groß und hat zu viel für Deutschland erreicht! Heerscharen von Bewunderern pilgern zu ihm, die Presse überschlägt sich in Lob. Und so kann er selbst noch auf seinem Sterbebett, 1898, flüstern:

“Aber besiegt habe ich sie alle! Alle!”

DER GANZ ANDERE BISMARCK

So könnte man, sehr oberflächlich, das Leben dieses Mannes beschreiben. Und tatsächlich ist es so und nicht anders tausendfach beschrieben worden. Nach außen hin nahm sich dieses Lebe so groß, so Majestätisch und so gewaltig aus, dass man geneigt ist, das Knie vor Ehrfurcht zu beugen. Hat er nicht die Träume jedes Deutschen erfüllt? Hat er nicht Deutschland großgemacht und zurückgeführt in den Rang einer Weltmacht? Hat er nicht alle Widerstände beiseite gefegt, das Parlament, die anderen europäischen Großmächte und den Kaiser selbst?

362

Oh, es ist nicht einmal ein Hundertstel der Wahrheit. Die *Wahrheit* über diesen Bismarck wurde bis heute weitgehend verschwiegen.

Nach außen hin nimmt sich alles so schön, so bestrickend, so verführerisch und so glitzernd und glänzend aus. Aber erzählen wir die Geschichte einmal wirklich.

PORTRÄT

Bismarck, der seine Mutter abgrundtief hasste, und sie, nach eigenem Zeugnis, “hinterging mit Falschheit und Erfolg”, tat sich in seinen Studienjahren besonders dadurch hervor, dass er soff wie ein Loch, spielte, faulenzte, unmäßige Schulden machte und ständig in Händel und Raufereien verstrickt war. Weiter ist seine frühere Abscheu gegenüber Juden und Franzosen von Jugend an genau dokumentiert. Der ausgezeichnete Biograph Krockow urteilt über ihn:

“Bismarck konnte abgründig hassen die Menschen. Die ihm im Weg waren, hat er unerbittlich angegriffen, beiseite geschoben und niedergetreten.” (s. 49)

In sexueller Hinsicht zeichnete er sich durch eine “brutale Sinnlichkeit” aus, wie er einmal selbst bekannte. Seine wirkliche Liebe gehörte riesigen Hunden, Doggen vorzugsweise, und alten Bäumen. Er hatte eine ausgeprägte Abneigung gegen Frauen, die selbstständig denken konnten oder sich gar anmaßten, eine eigene politische Meinung zu haben. Aber er hasste auch die Sozialdemokraten und die Katholiken wie die Pest. Bismarck war also von einem erstaunlichen Hass von frühester Jugend an beseelt. Er liebte dagegen die großkotzige, aggressive Formulierung, den Krieg, das Militär, die Gewalt und die Macht, die er anbetete und vergötterte und die ihm das Non-Plus-Ultra aller politischer Intelligenz zu sein schien.

363

Kaum hatte er die politische Arena betreten, machte er sich durch seine brutalen, polternden Reden einen schlechten Namen. Nur weil er sich geschickt dem König andiente, ging er nicht sofort unter und konnte politisch überleben. Aber selbst der König notierte sich als Charakterzeichnung über den jungen Bismarck: “Nur zu gebrauchen, wo das Bajonett schrankenlos waltet.”

Bismarck war also ein Militarist durch und durch und von Hass zerfressen. Er liebte den Zwist und die Prügelei sowie das soldatische Großkotzgehabe. Er war ein Kommisskopp, von Haus aus und zudem einer, der alles besser wusste. Das sind beileibe keine Übertreibungen! Diese Fakten haben Historiker inzwischen sorgfältig dokumentiert. Historiker, nebenbei bemerkt, hasste Bismarck ebenfalls abgrundtief. Weiter aß er unmäßig,

trank zu viel und war ein latenter Alkoholiker. Der Schaden übermäßigen Alkoholgenusses auf das Gemüt und die Intelligenz ist heute nicht mehr umstritten.

Einer seiner Sekretäre (in St. Petersburg, da er dort in diplomatischer Mission tätig war) urteilte über ihn:

“Mein neuer Chef ist ein Mann, der keine Rücksichten kennt, ein Gewaltmensch, der nach Theatercoups hascht, der imponieren will, der alles kennt, ohne es gesehen zu haben, alles weiß, obwohl er sehr Vieles nicht weiß.” (Zitiert nach Krockow)

Als das Parlament übermächtig wurde und den König selbst herausforderte, schlug indes Bismarcks große Stunde. Der König, der einen Eisenfresser brauchte, schickte ihn ins Rennen. Bismarck wusste mit unumstößlicher Gewissheit, dass er nur diese einzige Chance besaß: Er wusste weiterhin, dass er zunächst das Parlament ruhigstellen musste.

Gelang es ihm nicht, würde er sang- und klanglos von der politischen Bildfläche wieder verschwinden. Auf der einen Seite standen also Menschen, die für mehr Demokratie, Gerechtigkeit und Freiheit kämpften — und auf der anderen Seite stand ein Königtum “von Gottes

364

Gnaden", das an alten Zöpfen festhielt und das die zerbröckelnde Macht verzweifelt retten und das Rad der Geschichte zurückdrehen wollte.

Nun ging Bismarck mit unglaublichem politischem Instinkt vor: Er erkannte, dass “das Volk” eine *Achillesferse* besaß. Diese Achillesferse war der Traum von der nationalen Einheit, der Traum von einem starken Volk, der Großmachtstraum! Dieser Traum wurde sogar im Kreis der Liberalen und Demokraten geträumt. Mit untrüglichem Gespür setzte Bismarck genau auf diese unerfüllten Hoffnungen, brach einen Krieg vom Zaun — und gewann haushoch.

Die wichtigeren Ziele (Freiheit, Chancengleichheit, Gerechtigkeit) wurden angesichts der alten Träume und der Herausforderungen des Krieges unter den Teppich gekehrt. Die Aufmerksamkeit wurde, wie bei einem schlechten Zaubertrick, geschickt auf den falschen

Punkt gelenkt. Indem er zunächst gegen Schleswig und Holstein (genauer gesagt gegen Dänemark und später Österreich) mobil machte, manipulierte er die gesamte Stimmung. Das Hurrageschrei übertönte jede Kritik, der demokratische Prozess wurde brutal zerstört, die Aufmerksamkeit wandte sich fasziniert, erschrocken, entsetzt und wohligh zugleich dem neuen Thema zu dem Krieg!

Bismarck war das Unmögliche gelungen. Er hatte eine alte, verzopfte Monarchie wieder salonfähig gemacht.

Die Kriege, die Bismarck führte, gegen Dänemark, gegen Österreich und später gegen Frankreich, führte der Kanzler mit absoluter Skrupellosigkeit. Auch gegen Polen, das er auf seine politische Agenda gesetzt hatte, machte er mobil. Hier urteilte er so:

“Haut doch die Polen, dass sie am Leben verzagen! ... wir können, wenn wir bestehen wollen, nichts anderes tun, als sie ausrotten; der Wolf kann auch nichts dafür, dass er von Gott geschaffen ist...”

Es gab keine Hasstirade, für die sich dieser Bismarck zu schade gewesen wäre, keine böartige, aufhetzerische Rede, die er nicht vom

365

Stapel gelassen hätte, wenn es nur seinem kurzfristigen Ziel diente: die Monarchie mit allen Mitteln zu retten und die Demokratie auszuhebeln. Der ganze außenpolitische Zirkus war Spiegelfechtere, war das geschickte Ausnützen von latenten Strömungen, von verborgenen Sehnsüchten und von alten, halb vergessenen Germanenträumen von Macht, Ehre und Ansehen, war das raffinierte Erinnern an die Taten Friedrichs des Großen (der immerhin, alles zusammengerechnet, rund 1 Million Tote auf dem Gewissen hatte), war ein Spiel auf dem Klavier der Emotionen, wie sie gerissener und demagogischer nicht ins Szene gesetzt werden konnten.

Bismarck war ein Bluthund.

Er schloss den Landtag, wenn es ihm passte, reagierte mit Notverordnungen, ließ die Presse kontrollieren und führte die Zensur wieder ein, wenn es darum ging, seinen “Kurs”

durchzusetzen. Auf der Strecke blieb jedoch die Freiheit. So ließ er nicht wenige Zeitungen beschlagnahmen und verbieten. Das als "Erfolg" zu werten, ist indes reiner Hohn.

Die Rechtsbrüche, die außenpolitisch seinen Weg säumten, sind ebenfalls zahlreich: Die Dänen schob er beiseite und bezwang sie durch nackte Gewalt, die Österreicher ebenso. Fürstentümer löschte er mit einem Federstrich aus. Er nutzte dazu die Methoden der List, der Intrige und des Vertragsbruches. Österreich (vor dem Krieg gegen Schleswig und Holstein) wurde zunächst eingeseift, nach allen Regeln der Kunst. Dann wurde die Gemeinschaft aufgekündigt, Verträge wurden kurzerhand gebrochen und Österreich wurde in den Hintern getreten. Wieder später wurde das "Brudervolk" mit Krieg überzogen. Der Kriegstreiber war niemand anderes als Bismarck. Selbst Wilhelm I. zögerte, Österreich anzugreifen. Bismarck musste "jeden Morgen den Uhrmacher spielen, der die abgelaufene Uhr wieder aufzieht" (Krockow, Seite 189), prahlte er in seinen Memoiren.

Er war der Kriegstreiber, der Kriegshetzer hinter der Bühne. Das Wirtschaftsleben kam zeitweilig zum Erliegen, als die Kriegsfurcht um sich griff. Als es wirklich gegen Österreich ging, das mit Ungarn seine

366

Mühe und Last hatte, bildete er insgeheim mit ungarischen Revolutionären eine Allianz und versorgte sie mit Geld, um dort einen Aufstand anzuzetteln, obwohl er doch angeblich gegen Revolutionäre, die gegen die Monarchie mobil machten, eingestellt war.

Er verkaufte seine Gesinnung augenblicklich, wenn es um "Erfolg" ging, "Erfolg", wie jedoch nur er ihn definiert hatte, "Erfolg", der unter dem Strich rund 200.000 Menschenleben einforderte. Das ist die traurige, wirkliche Bilanz seines Lebens. Rechnet man weitere 200.000 Verkrüppelte hinzu, so sieht man sehr schnell das wirkliche Resultat. Bismarck war ein Massenmörder.

Am törichtsten war seine Vorgehensweise in Bezug auf Frankreich. Welch eine unvorstellbare Kurzsichtigkeit, sich mit diesem mächtigen Lande zu verfeinden! Die Franzosen mit weit über Hunderttausend Toten, 3 Milliarden Franc Reparaturleistung und dem Verlust von Elsass-Lothringen schworen am Tag ihrer Niederlage ewige Rache. Der Erste Weltkrieg stand damit am Horizont, jedenfalls begründete dieser Krieg, dass Frankreich

auf Jahrzehnte der “Erzfeind” blieb, was äußerst dumm war, ja lebensgefährlich, speziell angesichts der Lage die Preußen in Kontinentaleuropa hatte.

Aber Bismarck hasste diese Franzosen so abgrundtief, wie man nur hassen konnte. Und also wurde der Krieg inszeniert.

Die Kaiserkrönung, die auf den gewonnenen Krieg hin folgte, war ein Akt des Poms und der Show, wobei viele bis heute nicht wissen, wie wirklich hinter den Kulissen die Drähte gezogen wurden. Relativ unbekannt ist, dass Wilhelm selbst weder den Krieg gegen Frankreich wünschte noch die Kaiserwürde!

Also machte sich dieser Bismarck, diese rabenschwarze Seele, auf die Socken. Er bestach Ludwig II. von Bayern, offiziell Wilhelm die Kaiserwürde anzutragen. Der Preis: Hinter dem Rücken aller wurden Ludwig II. fünf Millionen Goldmark gezahlt. Der Bayernkönig, ewig in Geldnöten, ließ sich nicht zweimal bitten. Eine Königbestechung führte also zu dem Kaisertum, nichts anders. Die Kaiserkrönung selbst war eine Farce, eine Posse, große Posse, nicht unähnlich der des

367

Napoleon Bonaparte, war eine Show, um namenlos zu beeindrucken, war Flitter, Glanz und Glorie, die später, unter Wilhelm II., geradewegs in den Ersten Weltkrieg führte. Nichts Übleres hätte Deutschland passieren können, als dieses Ganovenstückchen der Öffentlichkeitsarbeit. Ein Titel, sonst nichts, führte dazu, dass Wilhelm schließlich an seine eigene Größe zu glauben begann. Die Kaiserkrönung, die nur durch Königsbestechung möglich wurde, schmeichelte Wilhelm I. derart, dass spätestens sein Nachfolger, Wilhelm II., jedes Augenmass verlor.

Bismarck aber konnte seinen Kampf nun um so bissiger, giftiger und galliger im Inneren fortsetzen. Denn der Glanz und Flitter überstrahlte alles. Ab 1872 hatte er das Zentrum (ein Vorläufer der CDU, wenn man so will) massiv im Visier, er verfolgte es mit unerbittlichem Hass. Es hagelte Gesetze gegen die katholische Kirche von allen Seiten. Bismarck unterdrückte die Religion, wie nie jemand vorher in Deutschland die Religion unterdrückt hatte.

Die toleranten Worte des Alten Fritz, dass gefälligst jeder nach seiner eigenen Fasson selig werden sollte, die Preußen einst einen ungeahnten Aufschwung beschert hatten, eine der

klügsten Regierungsrichtlinien, wurde achtlos beiseite geschoben und hochmütig ignoriert. Bismarck bedrohte Geistliche und Priester, die ein Wort gegen ihn zu äußern wagten, verbot den Jesuitenorden, verabschiedete das Brotkorbgesetz (das den Lebensunterhalt der Priester an politisches Wohlverhalten

knüpfte) und ließ 1875 das Klostersgesetz erscheinen, woraufhin die meisten Klostersgemeinschaften per Dekret aufgelöst wurden. Bischöfe und Geistliche wurden abgesetzt, Existenzen vernichtet, es hagelte Geld- und Gefängnisstrafen.

DAS war Bismarck. Er war ein elender Unterdrücker der Freiheit, der Religion und der Glaubensansichten! “Zeitweilig waren alle preußischen Bistümer und rund ein Viertel der Pfarrstellen verwaist.”

Der Sozialdemokratie erging es nicht anders. Bismarck, das war jemand, der zwanghaft Feinde brauchte, wie in seiner Jugend musste er sich immer prügeln. Als zwei Attentate auf den Kaiser verübt wurden, funktionierte Bismarck, dieser Schurke, das Ganze zu einer Aktion

368

der Linken um, sprich er schob es den Sozialdemokraten in die Schuhe. Er log. 1878 verabschiedete der neu gewählte Reichstag ein Gesetz gegen die “gemeingefährlichen Bestrebungen” der Sozialdemokraten. Systematisch schürte er die Hysterie. Emotionen wurden hochgekocht und Ängste geweckt. Versammlungen wurden von der Polizei aufgelöst, Bücher, Zeitungen und Geld der Sozialdemokraten beschlagnahmt, Verhaftungen und Ausweisungen waren an der Tagesordnung.

Bismarck war ein Diktator, nichts anderes, der nach oben schleimte und nach unten trat. “Die rote Gefahr” wurde zum Schlagwort, die Sozialisten wurden ebenso verfolgt wie die katholische Kirche, alle, alle hatte Bismarck im Visier. Die Anzahl seiner bössartigen Bemerkungen auch nur zu wiederholen, würde Bände füllen. Die Sozialdemokraten verhöhnte er noch 1897, fast auf dem Sterbebett: “Sie sind die Ratten im Lande und sollten vertilgt werden.” Und : “Die soziale Frage hätte einst durch Polizeimittel gelöst werden können, jetzt wird man die militärische anwenden müssen.”

Hass, Hass, Hass, wohin man auch blick.

Auch die angeblich soziale Gesetzgebung war nur ein Schurkenstück, ein Witz, wie wir gleich sehen werden, sie war kaltblütige Berechnung und Kalkül.

Jedenfalls spielte er die Arbeiterbewegungen völlig an die Wand. Die Sozialisten (die Vorläufer der SPD) hasste er besonders. Er nannte sie "Reichsfeinde" und "vaterlandslose Gesellen", beschimpfte sie wie ein Rohrspatz und machte sie des Hochverrats in seinen Reden schuldig, wenn sie eine andere Meinung vertraten. Auch seine später oft als "Meisterleistungen der Diplomatie" gefeierten Verträge sind bei Licht betrachtet ein vollständiger Fehlschlag. Zunächst einmal hinterging Bismarck jeden Verbündeten durch seine "Geheimverträge". Als diese jedoch schließlich das Tageslicht erblickten, war die Empörung überall groß. Bismarck war kein verlässlicher Bündnispartner, sondern eine falsche Schlange, die sogar die eigenen "Verbündeten" ständig belog und betrog! Wer mochte einen solchen Staatsmann zum Freund haben?

369

Die "Meisterleistung der Diplomatie" war ein Schuss, der eines Tages nach hinten los ging.

Sie waren auf Dauer politischer Selbstmord, denn sie brachten nahezu *alle* Länder schließlich in Opposition zu Deutschland.

So kann man Bismarck also auch lesen, und das ist die gerechtere Leseart, die der geschichtlichen Wahrheit näher kommt.

Aber es ist fast immer fatal, nur in großen Zügen über Geschichte zu berichten. Der Teufel steckt oft im Detail. Und so wollen wir zwei der größten "Heldentaten" dieses Herrn Bismarck noch einmal genauer unter dem Vergrößerungsglas betrachten, die scheinbar seinen ewigen Ruhm begründeten.

Berichten wir als Erstes über die Entstehung der Rente.

DIE RENTENLÜGE

"Jeder weiß", dass unter Bismarck die Rente und verschiedene Versicherungen das Licht der Welt erblickten und der "Sozialstaat" eingeläutet wurde. Richtig? Nun, nicht ganz falsch! Aber die Wahrheit liest sich wie folgt:

Im Jahre 1863 stand Bismarck vor dem (innenpolitischen) Problem, die Arbeiterbewegung im Zaum zu halten. Der Arbeiterführer Ferdinand Lasalle hatte 1863 den

“allgemeinen deutschen Arbeiterverein” gegründet und forderte im Rahmen dieser Bewegung politische Macht für den Arbeiterstand. 1869 bezeichnete man sich im Parlament als “Sozialdemokratische Arbeiterpartei”. Die deutsche Sozialdemokratie forderte in ihrem Programm, “die heutigen politischen und sozialen Zustände mit aller Energie” zu bekämpfen.

Der Kanzler reagierte wie ein Krimineller. Zunächst legte er der Sozialdemokratischen Arbeiterpartei unbedenklich zwei Attentate gegen den Kaiser zur Last, *obwohl er wusste, dass das nicht stimmte*. Seine Absicht: ein Ausnahmegesetz “gegen die gemeingefährlichen

370

Bestrebungen der Sozialdemokratie” im Reichstag durchzusetzen. Die Intrige gelang! Das Gesetz machte die Sozialdemokraten rechtlos, zerschlug ihre Organisationen und vertrieb die Parteifunktionäre durch die Polizei von ihren Wohnsitzen.

Aber dieses Gesetz gegen die Sozialisten erwies sich schließlich als Fehlschlag. Es radikalisierte die Arbeiter und schuf Märtyrer. Die Arbeiter begannen, den Stilt zu hissen. Gleichzeitig erhielten die Sozialdemokraten mehr und mehr Zulauf. Bismarck fühlte sich zum Handeln gezwungen. Die Stimmung kochte hoch. Der Kanzler musste irgendwie mit den Arbeitern fertig werden. An diesem Punkt angelangt, machte Bismarck eine radikale Kehrtwendung. Intrigant und berechnend tüftelte er aus, dass man den Arbeitern nur *soziale* Hilfe angedeihen lassen müsste — und schon könnte man sie auf diese Weise entpolitisieren. Er kalkulierte, dass der, der genug Brot hat, auch das Maul hält. Das Streben nach politischer Gleichberechtigung galt es jedenfalls, mit allen Mitteln zu unterbinden! Die Arbeiter mussten mundtot gemacht werden.

Und so wurden im Jahre 1881 die Arbeiter vollständig überrascht. Eine “kaiserliche Botschaft” kündigte *staatliche Schutz- und Fürsorgemaßnahmen gegen Unfall, Krankheit, Alter und Invalidität* an. Mit anderen Worten Bismarck versuchte, die Arbeiter zu kaufen. Er suggerierte ihnen, dass der Staat in Zukunft für sie sorgen würde. “Wendet euch ab von den Sozialdemokraten! Wendet euch ab von euren sozialdemokratischen Führern. Glaub nicht mehr an Marx, Lasalle, Bebel und Liebknecht! Glaub an den Staat! Glaub an den Kaiser! Denn wir, wir sorgen für euch!”

Welch ein Coup!

Im März 1884 sagte Bismarck wörtlich:

“Da wird er (der Arbeiter), wo er es finden mag, immer wieder zu dem sozialistischen Wunderdoktor laufen, und ohne großes Nachdenken sich von ihm Dinge versprechen lassen, die nicht gehalten werden. Deshalb glaube ich, dass die Unfallversicherung,

371

mit der wir vorgehen, sobald sie namentlich ihre volle Ausdehnung bekommt, auf die gesamte Landwirtschaft, auf die Baugewerbe und vor allem, auf alle Gewerke, wie wir das erstreben, doch mildernd auf die Besorgnis und auf die Verstimmung der arbeitenden Klasse wirken wird. Ganz heilbar ist die Krankheit nicht ...”

Und im Mai kommentierte Bismarck bissig:

“Geben Sie dem Arbeiter das Recht auf Arbeit, solange er gesund ist, sichern Sie ihm Versorgung, wenn er alt ist — wenn Sie das tun und die Opfer nicht scheuen und nicht über Staatssozialismus schreien, sobald jemand das Wort ‘Altersversorgung’ ausspricht, wenn der Staat etwas mehr christliche Fürsorge für den Arbeiter zeigt, dann glaube ich, dass die Herren (die Sozialisten) ihre Lockpfeife vergebens blasen werden, dass der Zulauf zu ihnen sich mehr vermindern wird ...”

Das war seine Einstellung! Und so erblickte das *Krankenversicherungsgesetz* das Leben. Als Träger der Versicherungen wurden die Krankenkassen bestimmt, in die in der Folge die Unternehmer ein Drittel und die Arbeiter zwei Drittel der Beiträge einzahlten. Die Krankenkassen verwalteten sich selbst, Mindestleistungen von Krankengeldern waren vom Staat vorgeschrieben.

Weiter erblickte 1884 das *Unfallversicherungsgesetz* das Licht der Welt. Hier wurden nur die Unternehmer zur Kasse gebeten. Gezahlt wurden die Kosten des Heilverfahrens und eine RENTE für die Dauer der Erwerbsunfähigkeit. 1889 schuf man schließlich das *Alters- und Invaliditätsgesetz*. Zu der entsprechenden Versicherung leistete der Staat Zuschüsse.

Die sozialdemokratische Partei durchschaute natürlich das Spiel. Sie bezeichnete die staatliche Hilfe als ein erbärmliches Almosen, das die

Arbeiter nicht von den Gedanken des Klassenkampfes ablenken dürfte. Tatsächlich erreichte Bismarck auf Dauer sein Ziel nicht, die Arbeiter blieben dem Staat skeptisch, ja feindlich gesinnt. Aber wie auch immer, fest steht, ein gnadenloser, politischer *Machtkampf* war der Grund, warum die RENTE das Licht der Welt erblickte! Wiederholen wir: 1883 wurden die Krankenkassen geschaffen. 1884 die Unfallversicherungen (unter Friedrich III.). Und 1889 (unter Wilhelm II.) die Gesetze über die Alters- und Invalidenversorgung, die 1891 in Kraft traten. Im Gebhard, dem renommierten "Handbuch der Deutschen Geschichte", liest sich das Ganze sehr brav und unspektakulär:

"Das Krankenversicherungsgesetz, im Laufe der Zeit durch mehrere Novellen ausgebaut und 1911 mit den anderen Versicherungsgesetzen zur Reichsversicherungsordnung zusammengefasst, sicherte den Arbeitern in der Kassenform der Ortskrankenkasse den weitesten Spielraum innerhalb aller Selbstverwaltungseinrichtungen. Auf genossenschaftlichen Prinzipien fußend bestand ihre Generalversammlung zu 2/3 aus Arbeitnehmern und 1/3 aus Arbeitgebern, so dass die Verwaltung vornehmlich in den Händen der Arbeitervertreter insbesondere der freien Gewerkschaften lag. Diese sozialdemokratische Vorherrschaft in den Ortskrankenkassen, in denen 1907 mehr als 50% aller Versicherungspflichtigen waren, führte zum Vorwurf, die Ortskrankenkassen seien Nebenorganisationen der SPD."

Die RENTE war geboren. Dass dahinter jedoch ein brutaler Machtkampf stand, dass die Rente Bismarck abgerungen wurde und dass er nur die Arbeiter den "Sozialisten" entfremden wollte, ist damit nicht gesagt!

Um die Geschichte abzurunden: Sozusagen aus einer politischen Berechnung heraus, als politischer Coup, erblickte die RENTE das Licht der Welt, sie wurde *widerwillig* zugestanden. Der Coup misslang indes vollständig. Der Staat, von Obrigkeitsdenken geprägt, konnte die Arbeiterschaft

nicht mit ein paar Almosen ruhig stellen. Insofern scheiterte Bismarck mit seiner raffinierten Berechnung auf lange Sicht gesehen.

DIE KRIEGSLÜGE

Wie ist es nun um den zweiten großen Coup dieses angeblichen großen Reichskanzlers bestellt?

Graben wir auch hier ein wenig tiefer.

Noch einmal: Schreiberlinge, die den Griffel geschickt führen können, berichten auf atemberaubend spannende Weise vom deutsch-französischen Krieg und schwärmen davon, wie unter der Führung Bismarcks (beziehungsweise seines Heerführers Moltke) das französische Heer schließlich eingeschlossen wurde und am 2. September 1870 kapitulierte. Speziell militärisch interessierte Historiker erfreuen sich daran, genau nachzuzeichnen, wie der damalige Kaiser der Franzosen, Napoleon III., von Bismarck und seinen Getreuen gefangen gesetzt wurde.

Dennoch wollte Frankreich damals "keinen Zollbreit Landes abtreten". Frankreich beschloss deshalb die Fortführung des Krieges "bis aufs Messer". Seine neuen Führer organisierten flugs eine Massenerhebung. Ein nationaler Verteidigungskrieg nahm damit Gestalt an und stellte das deutsche Heer zunächst vor eine schier unlösbare Aufgabe. Die zweite heiße Phase des Krieges begann. Und wieder verweisen die gleichen begeisterten, deutschen Historiker auf das Genie Bismarcks. Der Reichskanzler forderte eine schnelle Beschießung der belagerten französischen Hauptstadt, um rasch das Ende des Krieges herbeizuführen. Frankreich wehrte sich mit allen Mitteln. Aber Frankreichs Anstrengungen blieben vergeblich. Alle Versuche, Paris zu befreien, scheiterten. Als am 27. Dezember die Beschießung begann, herrschte in der Stadt bereits Hungersnot. Am 28. Januar 1871 musste sich Paris ergeben. Der Waffenstillstand folgte auf dem Fuß. Am 10. Mai 1871 wurde der Frieden von Frankreich geschlossen. Deutschland hatte gesiegt!

374

Als Kriegsentschädigung mussten 5 Milliarden Franc gezahlt werden, weiter musste Frankreich Elsas/Lothringen mit der Festung Metz abtreten, wir haben es bereits berichtet.

Die Konsequenzen waren beträchtlich Kurz nach den deutsch-französischem Krieg wurde das *Deutsche Reich* per Staatsvertrag geschaffen. *Gemeinsam* hatte man gesiegt. Und also war die Stimmung himmelhochjauchzend. Der geniale Bismarck verhandelte. Mit Baden und Hessen war mal schnell einig. Bayern und Württemberg waren etwas schwieriger zu gewinnen. Sie erhielten spezielle Rechte im Militär-, Steuer-, Verkehrs- und Postwesen. Bayern musste man sogar noch ein geheimes Zugeständnis machen, das erst 1917 bekannt wurde. Bei künftigen Friedensschlüssen mussten bayrische Vertreter hinzugezogen werden. Am wichtigsten aber war: Der ehemalige preußische König wurde zum Kaiser eben dieses Deutschen Reiches erhoben. Die Kaiserproklamation fand am 18. Januar 1871 in Versailles statt. Man schwärmte, dass damit endlich "Deutschland" geschaffen worden war.

Aber was war die Wahrheit? Die Wahrheit war, dass Bismarck vorher ein Schurkenstück inszeniert hatte!

Betrachten wir dazu den ach so großen Sieg Deutschlands über Frankreich 1870/71 noch einmal. Erinnern wir uns in aller Kürze. Das Problem zwischen Frankreich und Deutschland eskalierte, als in Spanien die Krone feilgeboten wurde. 1868 waren dort die Bourbonen durch eine Revolution vertrieben worden. Die Spaniern boten nun die Krone dem Gemahl einer der portugiesischen Prinzessinnen an, nämlich Leopold von Hohenzollern-Sigmaringen. Einem Hohenzollern! (Wilhelm I. war ebenfalls ein Hohenzoller!) Man muss sich hierzu Folgendes vor Augen halten: Wäre die spanische Krone an das Haus Hohenzollern gegangen, hätte das die Autorität Napoleons III. in Frankreich vollständig erschüttert. Frankreich wäre in eine Klammer zwischen Spanien und Deutschland geraten. Bismarck setzte aber alles daran, um Napoleon III. in genau diese auswegslose Lage zu bringen. Dazu operierte er unter dem Mäntelchen der Verschwiegenheit, um Frankreich vor vollendete Tatsachen zu stellen. Aber der geplante Coup

375

gelangte vorzeitig an die Öffentlichkeit. Das Ergebnis: Napoleon III. verlor die Nerven. Er war entschlossen, die Kandidatur eines Hohenzollern in Spanien nicht hinzunehmen. Ja, die französische Regierung verkündete, "dass sie ihrer Pflicht ohne Zaudern und ohne Schwäche" nachgehen werde. Wilhelm verlor die Nerven und machte einen Rückzieher. Bismarck

schäumte. Wiederholen wir: Wilhelm, der preußische König, wollte den Krieg gegen Frankreich *nicht!*

Bismarck musste den König regelrecht beschwatzen! Er schmeichelte ihm. Beschrieb ihm in den glühendsten Farben, welche Ehre, welchen Ruhm er einheimsen würde. Er erinnerte an Kaiser Karl V., der einmal fast die ganze Welt beherrscht hatte. Er erinnerte daran, dass die Hohenzollern, im Gegensatz zu der Dynastie der Habsburger, zu lange die zweite Geige in Europa und der Welt gespielt hatten. Er machte darauf aufmerksam, wie begeistert das deutsche Volk jubeln würde. Er beschwor ihn so lange, bis Wilhelm völlig eingeseift war.

Bismarck erzählte dem König von handelspolitischen Vorteilen und immer wieder von der neuen Weltgeltung des Hauses Hohenzollern. Die Feinde Deutschlands würden nach diesem Krieg im Boden versinken und die Deutschen die Führungsrolle der Monarchie anerkennen. Sogar Frankreich (Geniestreich der Lüge!) würde ruhiggestellt sein, letztendlich, und Deutschland sicherer vor seinen Nachbarn.

Bismarck wollte diesen Krieg! *Bismarck* war der Kriegstreiber!

Wie ging das Schurkenstück weiter?

Wilhelm beschwichtigte schließlich Napoleon III., aber dieser brauchte einen PR-Erfolg. Also ließ er Deutschland (beziehungsweise den preußischen König Wilhelm) durch seinen Botschafter Benedetti in Bad Ems mitteilen, dass er eine Garantie fordere: In Zukunft dürfe kein Mitglied des Hauses Hohenzollern die Krone Spaniens annehmen. Und nun wird es wirklich spannend Wilhelm lehnte ab, verweigerte eine nochmalige Unterredung und ließ Bismarck telegrafisch in der so genannten "Emser Depesche" mitteilen, eine entsprechende Veröffentlichung "in geeigneter Form" zu unternehmen. Was tat der Reichskanzler? Nun, Bismarck kürzte die "Emser Depesche", verschärfte den Inhalt, entwarf

376

eine beleidigende Antwort in Richtung Frankreich und stellte sie am gleichen Abend der Presse zur Verfügung. Damit stellte er die Regierung Napoleons III. völlig bloß, wohlwissend, dass Frankreich nur eine einzige Antwort bleiben *konnte*: Krieg!

Die Demütigung vor aller Welt konnte Napoleon III. nicht hinnehmen.

Umgehend, am 19. Juli 1870, erklärte Frankreich den Krieg. Frankreich war in aller Augen der Welt sogar noch der Aggressor, OBWOHL Bismarck die spanische Thronfolgefrage geschürt hatte und OBWOHL er die Depesche verändert und der Öffentlichkeit zugänglich gemacht hatte.

Wir haben dieses Beispiel deswegen so deutlich beschrieben, um den Charakter Bismarcks ein wenig zu illustrieren. Es war ihm an diesem Krieg *gelegen*, er kam ihm gerade recht. Er besaß durchaus *nicht* unbedingt das Einverständnis seines Königs, sondern er veränderte *absichtlich* dessen Intention und Kommunikation zum Schlechten hin.

Hochinteressant! Wenn man so will, freute sich Bismarck auf den Krieg, er provozierte ihn.

Er war ein Kriegshetzer, ein Kriegstreiber übelster Sorte!

Noch einmal: Obwohl der Krieg gegen Frankreich in der Folge gewonnen wurde, darf man nicht vergessen, dass damit ein ewiger Stachel im Fleisch der Franzosen blieb. Für sie war es unannehmbar, dass Elsass-Lothringen abgetreten werden musste, für sie war die Niederlage eine nationale Schande. Wenn man behaupten würde, dass der Krieg von 1870/71 in gerader Linie zu dem unseligen 1. Weltkrieg führte, der später in den 2. Weltkrieg einmündete, so wäre man von der Wahrheit nicht allzu weit entfernt. Man kann also Bismarck mit Fug und Recht die Mitschuld an einigen verheerenden Kriegen zusprechen.

So weit in aller Kürze und trotzdem in relativer Ausführlichkeit zwei “Meisterleistungen” dieses großen Herrn Bismarck! Noch einmal: Er verfolgte, belog und betrog die Sozialisten bis aufs Messer und führte die Rente nur höchst widerwillig ein, zähneknirschend, als politisches Kalkül. Weiter spitzte er gezielt die politische Großwetterlage zu, bis

377

sie in den Krieg zwischen Frankreich und Deutschland 1870/71 einmündete.